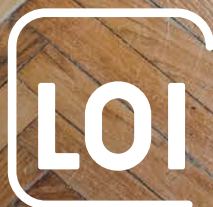

Bekijk een hoofdstuk uit de lesstof

OVER DE LESSTOF

Alleen bij de LOI ontvang je speciaal ontwikkeld lesmateriaal, waardoor het bijzonder geschikt is om zelfstandig te bestuderen. Dat zie je terug in de slimme opbouw.

Toegankelijk geschreven

Het lesmateriaal is toegankelijk geschreven, overzichtelijk en zo opgebouwd dat je je kennis steeds verder verdiept.

Relevant

Aan het begin van ieder hoofdstuk wordt aangegeven wat je gaat leren én waarom het belangrijk is dat je dat leert. Zo weet je altijd waar je naartoe werkt en wat je aan deze kennis hebt.

Trefwoorden

In de kantlijn staan trefwoorden. Hiermee kun je een onderwerp makkelijk en snel terugvinden.

Oefenopgaven

Met de oefenopgaven test je of je de opgedane kennis kunt toepassen. Aan het eind van het hoofdstuk zijn de antwoorden opgenomen. Kun je de oefenopgaven niet goed uitwerken, dan betekent dit dat je het bijbehorende deel van de leerstof nog eens moet doornemen.

Parate-kennisvragen

Aan het einde van het hoofdstuk vind je de parate-kennisvragen. Hiermee kun je testen of je de leerstof voldoende kent. De vragen zijn genummerd. Het antwoord kun je snel terugvinden dankzij de genummerde verwijzrondjes in de kantlijn.

Inzendopgaven

Als je de antwoorden op de parate-kennisvragen weet en de oefenopgaven goed kunt uitwerken, ga je verder met de inzendopgaven. Deze stuur je via de online leeromgeving ter beoordeling naar je docent. Binnen een paar dagen heb je een uitgebreid antwoord terug.

Bekijk nu een hoofdstuk uit de leerstof en ervaar het zelf

1

HET WERKVELD

Je hebt gekozen voor de opleiding tot sociaal werker. Als sociaal werker ondersteun je mensen om hun weg te vinden in de samenleving en om goed voor zichzelf te zorgen. Deze ondersteuning kun je als sociaal werker op verschillende manieren aanbieden. In dit thema leer je hoe het werkveld van de sociaal werker eruitziet. We beginnen met een algemene uitleg van sociaal werk. Daarna beschrijven we de participatiemaatschappij en de rol van de sociaal werker hierin. Ook leer je welke doelgroepen je tegen kunt komen als sociaal werker. Denk daarbij bijvoorbeeld aan dak- en thuislozen, mensen met een migratieachtergrond of ouderen. Tot slot schetsen we een beeld van de verschillende plekken waar je als sociaal werker kunt komen werken, welke taken en verantwoordelijkheden je hebt en wat de kernwaarden zijn binnen jouw werk als sociaal werker.

Sociaal werk

Wanneer je als sociaal werker gaat werken, kom je terecht in de sector zorg en welzijn. Als sociaal werker ondersteun en stimuleer je verschillende doelgroepen om zelfstandig te kunnen leven, leren, wonen en werken. Dit kan met allerlei verschillende mensen (doelgroepen), op allerlei verschillende plekken en met mensen alleen (individueel) of in groepen. Het sociaal werk is dus erg breed. Hierna staan twee praktijkvoorbeelden om je een inkijkje te geven in het sociaal werk.

Praktijkvoorbeeld budgetcursus 'Voor 't zelfde geld'

René is sociaal werker bij de welzijnsorganisatie Rijnstad. Rijnstad organiseert onder meer verschillende activiteiten in diverse wijkcentra, zo ook een gratis budgetcursus voor de inwoners van Arnhem: 'Voor 't zelfde geld'. De deelnemers leren in een paar bijeenkomsten hoe ze meer inzicht krijgen in hun uitgaven. De cursus is bedoeld om de inwoners beter met hun geld te leren omgaan en zo bijvoorbeeld uit de schulden blijven. René wordt door de coördinator gevraagd om de cursus te geven. René kijkt eerst een keer met zijn collega mee die de cursus geeft op een andere locatie.

Praktijkvoorbeeld huisbezoek

Elif is sociaal werker bij de organisatie Meander Omnium in Utrecht. Samen met haar collega's verzamelt zij signalen uit de wijk over mensen die een extra steuntje in de rug kunnen gebruiken. Via buurtgenoten is er een melding binnengekomen over een alleenstaande moeder die een ongelukkige indruk maakt. Er zijn geen zorgen over het kind, maar buurtbewoners denken wel dat moeder misschien wat hulp kan gebruiken. Elif wil graag kijken of de vrouw openstaat voor een praatje. Elif neemt een folder mee van de activiteitenmiddag voor alleenstaande ouders en hun kinderen en een visitekaartje met haar gegevens. De vrouw staat open voor een kort praatje aan de deur,

maar daar wil ze het voor nu bij houden. Voor de zekerheid geeft Elif haar de folder en het visitekaartje en zegt dat de vrouw welkom is om contact met haar te zoeken.

Net als in voorgaande voorbeelden help je als sociaal werker mensen van alle leeftijden om tijdig hulp te vragen en hun deelname aan de maatschappij te verbeteren. Dit kan zijn door hen naar de juiste hulp toe te leiden, zoals hulp bij schulden, of bijvoorbeeld hulp bij psychische klachten zoals somberheid. Daarnaast kan de sociaal werker de ander aansporen (stimuleren) om meer sociale contacten op te doen of te leren hoe iemand zijn vrije tijd op een prettige manier in kan vullen. Ook kan de sociaal werker zich bezighouden met vragen over opvoeding of werk. De gebieden waarop de sociaal werker mensen ondersteunt, kunnen ingedeeld worden in zeven leefgebieden (Movisie, 2016):

- Zingeving.
- Wonen.
- Financiën.
- Sociale relaties.
- Lichamelijke gezondheid.
- Psychische gezondheid.
- Werk en activiteiten.

Als sociaal werker kun je werkzaam zijn bij bijvoorbeeld een wijkcentrum of een welzijnsorganisatie. Vaak werk je samen met andere organisaties. Denk bijvoorbeeld aan scholen en andere organisaties in de sector zorg en welzijn zoals vluchtelingenwerk of ouderenzorg.

Iedereen in Nederland mag een beroep doen op sociaal werk. Sociaal werk kost in principe geen geld. Soms wordt een kleine bijdrage gevraagd, bijvoorbeeld wanneer mensen een kopje koffie willen drinken in het buurthuis. Dan betalen ze vaak een kleine bijdrage.

In het sociaal werk staat de deelname aan de maatschappij centraal. Binnen het sociaal werk is men erop gericht dat mensen ondanks eventuele beperkingen toch kunnen werken aan het vormgeven van een betekenisvol bestaan. Deelname aan het maatschappelijk leven heeft sinds de invoering van de participatiemaatschappij een nog belangrijkere plek ingenomen. 'Participatiemaatschappij' is hierbij een belangrijk woord.

De participatiemaatschappij

Om je een goede uitleg te geven over de participatiemaatschappij, is het belangrijk om wat geschiedenis over de ontwikkeling van de sector zorg en welzijn te kennen. Als sociaal werker kom je vaak in aanraking met mensen die een bepaalde hulpvraag hebben: iets in hun leven gaat niet helemaal hoe ze het zouden willen. Er zijn bijvoorbeeld schulden of iemand zit niet lekker in zijn vel en kan daardoor niet goed voor

zichzelf zorgen. Iemand kan in ieder geval niet helemaal goed meekomen in de maatschappij. Een aantal eeuwen geleden was er dan bijvoorbeeld de kerk die deze mensen hielp.

In deze periode werd er door de maatschappij op een andere manier aangekeken tegen mensen met bijvoorbeeld een psychische aandoening of een verstandelijke beperking. Zij werden gezien als ongeneeslijk ziek of zelfs als gevaarlijk.

Tot in de eerste helft van de twintigste eeuw was het nog heel normaal dat mensen met bijvoorbeeld een verstandelijke beperking in een instelling woonden, ergens in de bossen, ver buiten het dorp of de stad: zij werden buiten de maatschappij geplaatst.

In de tweede helft van de twintigste eeuw kwam er steeds meer kennis over bijvoorbeeld mensen met een verstandelijke beperking en het ontstaan van psychische aandoeningen. Ook trad er een verandering op in de manier waarop er werd omgegaan met de 'kwetsbare' mensen in de maatschappij. Deze mensen werden steeds meer gezien als mensen met mogelijkheden in plaats van mensen met een beperking. Mensen met een psychische aandoening kregen bijvoorbeeld steeds vaker de kans om aan hun persoonlijke ontwikkeling te werken, zodat zij weer op hun eigen manier konden deelnemen aan de maatschappij. Daarnaast was er een verandering in de manier waarop zorg en welzijn werd ingericht: Nederland ging van verzorgingsstaat naar participatiemaatschappij.

Van verzorgingsstaat naar participatiemaatschappij

Na de Tweede Wereldoorlog was er in Nederland sprake van een verzorgingsstaat. Bij een verzorgingsstaat ligt de verantwoordelijkheid voor het welzijn van de burgers bij de overheid. Dat wil zeggen dat de overheid volledige zorg draagt voor een uitgebreid uitkeringsstelsel, de gezondheidszorg en het onderwijs. Mensen die moeite hadden om in de maatschappij mee te komen, konden toen zonder al te veel moeite een beroep doen op zorg of een inkomen. Ouderenzorg was bijvoorbeeld redelijk toegankelijk. Men ging niet alleen naar een 'bejaardentehuis' als het echt niet meer anders kon, maar ook als men in principe nog redelijk goed voor zichzelf kon zorgen. Daarnaast werd er veel gebruikgemaakt van instellingen waar bijvoorbeeld mensen met een verstandelijke beperking of een psychische aandoening 24 uur per dag zorg en/of begeleiding kregen.

Door de economische crisis in de jaren zeventig van de vorige eeuw is men kritischer gaan kijken naar de verzorgingsstaat. Het leveren van zorg is immers duur. Dingen als huisvesting en personeel moeten allemaal betaald worden. Men ging op zoek naar manieren om de zorg efficiënter en goedkoper in te delen. Vanaf deze periode werden cliënten van verschillende doelgroepen gestimuleerd om steeds langer thuis te wonen. Dit had als gevolg dat de zorg veranderde: mensen bleven steeds vaker zelfstandig wonen, hulp werd steeds vaker geboden aan huis in plaats van binnen grote instellingen en ook werd er geleidelijk aan steeds minder zorg geboden. Daarnaast werd het sociaal werk steeds belangrijker: het sociaal werk kon mensen helpen om met zo min mogelijk specialistische zorg zo zelfstandig mogelijk te leven.

Hier ontstond de verschuiving van verzorgingsstaat naar participatiemaatschappij. Participeren betekent letterlijk ‘meedoen’. De participatiemaatschappij is een maatschappij waarin iedereen zo veel mogelijk meedoet. De oorsprong van de participatiemaatschappij ligt deels bij bezuinigingsmaatregelen die we hiervoor noemden, maar deels komt het voort uit de overtuiging dat ieder mens iets kan bijdragen aan de maatschappij en dat deze bijdrage een positieve uitwerking kan hebben op het geluksgevoel (welbevinden) van de burgers. Met deze gedachte in het achterhoofd is in 2015 de Participatiewet ingevoerd. Het doel van deze wet is om burgers zo veel mogelijk te activeren naar betaald werk.

De Participatiewet

Iedereen die kan werken, maar degene die het op de arbeidsmarkt zonder ondersteuning niet redt, valt onder de Participatiewet. De wet moet ervoor zorgen dat meer mensen werk vinden, ook mensen die bijvoorbeeld door een (psychische) aandoening moeite hebben om deel te nemen aan het arbeidsproces. In de Participatiewet staat ook dat mensen met een bijstandsuitkering recht hebben op ondersteuning bij het vinden van een baan. Daarnaast staat beschreven wat de rechten en plichten zijn van mensen met betrekking tot het krijgen en behouden van een bijstandsuitkering. Deze maandelijkse bijstandsuitkering (algemene bijstand of in de volksmond ook wel ‘de bijstand’ genoemd) is bestemd voor mensen die (nog) geen betaald werk kunnen verrichten. In afbeelding 1 zie je een infographic over de Participatiewet.

Afb. 1 Infographic over de Participatiewet. (Bron: Rijksoverheid.)

Voor de mensen die het (nog) niet lukt om te werken, vindt de overheid het belangrijk dat zij onbetaalde zinvolle maatschappelijke activiteiten verrichten. Dit wordt ook wel sociale activering genoemd. Denk hierbij aan vrijwilligerswerk, een cursus of ontmoetingsactiviteiten in de wijk. Als sociaal werker ben je veel bezig om mensen te ondersteunen bij participatie en sociale activering.

Als sociaal werker ondersteun je dus mensen bij maatschappelijke participatie. Dit kunnen allerlei soorten mensen zijn. Ofwel: je hebt met verschillende doelgroepen te maken. Hierna vertellen we meer over de doelgroepen waar je als sociaal werker het meest mee te maken hebt.

Doelgroepen

In deze paragraaf maak je kennis met de verschillende doelgroepen waar jij je als toekomstig sociaal werker mogelijk voor in kunt gaan zetten. Een doelgroep is een groep mensen die voor een deel dezelfde kenmerken heeft. Denk bijvoorbeeld aan een indeling van doelgroepen in leeftijd (bijvoorbeeld jeugdigen of volwassenen) of hulpvraag (denk aan mensen met schulden of mensen met een psychiatrische aandoening). We behandelen in deze leerstof de meest voorkomende doelgroepen in het sociaal werk:

- Jeugdigen.
- Adolescenten.
- Volwassenen.
- Ouderen.
- Mensen met een beperking.
- Mensen met een migratieachtergrond en asielzoekers.
- Dak- en thuislozen.
- Mensen met een verslaving.
- Mensen met een psychiatrische aandoening.
- Mensen met financiële problemen.
- Mensen met opvoedvragen.

Jeugdigen

Met jeugdigen bedoelen we kinderen in de leeftijd van nul tot achttien jaar. Een belangrijk kenmerk van jeugdigen is dat ze aan het opgroeien zijn. Dit wordt ook wel ontwikkeling genoemd. Daarmee wordt bedoeld dat een kind lichamelijk en in gedrag vooruitgang laat zien. Deze ontwikkeling is onder te verdelen in fasen. In het volgende schema staat een overzicht van de verschillende ontwikkelingsfasen en bijbehorende leeftijden. De leeftijden kunnen enigszins afwijken.

Ontwikkelingsfasen	
Baby	0 tot 1 jaar
Dreumes	1 tot 2 jaar
Peuter	2 tot 4 jaar
Kleuter	4 tot 6 jaar
Schoolkind	6 tot 10 jaar
Puber	10 tot 18 jaar

Bij elke ontwikkelingsfase horen bepaalde kenmerken. Zo zal de baby steeds vaker met zijn handjes naar een speelgoedje grijpen en zal de puber steeds meer waarde hechten aan wat vrienden vinden en de mening van de ouders steeds minder centraal stellen.

Bij ontwikkeling kijk je vaak naar een gemiddelde. Sommige jeugdigen lopen achter in ontwikkeling. Ze doen er bijvoorbeeld langer over om zindelijk te worden of maken minder contact met andere kinderen dan leeftijdsgenoten. Soms gaat dit vanzelf over, maar soms spelen er ook dingen waar de ouders en de jeugdige hulp bij nodig hebben. Soms weten ouders bijvoorbeeld niet goed hoe ze met hun kind om moeten gaan of heeft het kind een bepaalde aandoening waardoor het zich niet goed ontwikkelt.

Voor de ontwikkeling van de jeugdige is opvoeding belangrijk. Opvoeden is zorgen dat het kind op de juiste manier wordt begeleid bij de ontwikkeling. Door met een peuter woordspelletjes te doen, stimuleer je bijvoorbeeld zijn taalontwikkeling, maar ook heeft een kind liefde en voorspelbaarheid nodig om tot ontwikkeling te komen.

Als sociaal werker kun je op verschillende manieren te maken krijgen met jeugdigen. Zo kun je bijvoorbeeld bij een wijkcentrum werken waar activiteiten worden georganiseerd voor de kinderen uit de buurt. Ook kunnen er ouders naar je toe komen met vragen over opvoeden. Hulp aan jeugdigen en hun ouders wordt vaak geboden door organisaties in de jeugdzorg, vooral wanneer er problemen zijn in de ontwikkeling van het kind. Toch kun je als sociaal werker ondersteuning bieden aan jeugdigen en/of hun ouders. Eventueel kun je ze doorverwijzen naar de juiste zorg of melding doen bij Veilig Thuis als je zorgen hebt over het kind.

Adolescenten

Als sociaal werker kun je ook werkzaam zijn met adolescenten. Een adolescent is een jeugdige of jongvolwassene die lichamelijk en geestelijk op weg is naar volwassenheid. Er is geen vaste regel over de precieze leeftijd waarop adolescentie begint en eindigt. Grofweg varieert dit van het tiende levensjaar tot midden twintig. Adolescenten houden zich vaak bezig met een zoektocht naar wie ze zijn en wat hun plaats in de maatschappij is. Onbewust en bewust bouwen zij aan de rol die zij als volwassene willen vervullen. Ook vinden er aan het begin van de adolescentie lichamelijke veranderingen plaats. Denk bijvoorbeeld aan het vruchtbaar worden van jongens en meisjes of de groei van lichaamsbehaaring en borsten. Deze lichamelijke ontwikkelingen zijn onderdeel van de pubertijd. De pubertijd en de adolescentie zijn echter niet hetzelfde. Met de pubertijd wordt vooral de periode bedoeld waarin hormonen zorgen voor allerlei veranderingen in lichaam en gedrag. De pubertijd loopt ongeveer van tien tot zeventien jaar. Meisjes beginnen eerder met puberen en zijn vaak eerder dan jongens klaar met de pubertijd. Pubertijd is een onderdeel van de adolescentie.

Als sociaal werker kun je adolescenten tegenkomen in allerlei werksituaties. Zo kun je bijvoorbeeld vanuit een buurthuis of welzijnsorganisatie activiteiten organiseren die specifiek gericht zijn op adolescenten. Denk bijvoorbeeld aan seksuele voorlichting of een sportactiviteit voor groepen adolescenten. Ook kan het voorkomen dat je individueel met adolescenten werkt. Je helpt dan bijvoorbeeld iemand die niet lekker in zijn

vel zit om de juiste hulp te krijgen of onderzoekt met een jeugdige wat voor opleiding bij diegene past.

Volwassenen

Met volwassenen bedoelen we iedereen boven de achttien jaar. Volwassenheid wordt vaak gelinkt aan woorden als 'zelfstandigheid' en 'verantwoordelijkheid'. Er is een beeld ontstaan dat de 'ideale' volwassene zijn zaakjes op orde heeft: een dak boven zijn hoofd, een leuke baan en een gezin, maar iemand van achttien heeft dit soort dingen vaak nog niet allemaal voor elkaar. Ook later in de volwassenheid kunnen er problemen ontstaan. Iemand kan zijn baan kwijtraken of zich ongelukkig voelen.

Belangrijke thema's in het leven van een volwassene gaan bijvoorbeeld over het krijgen en opvoeden van kinderen, werken, de relatie met de partner, de veranderende relatie met de eigen ouders en eventueel het overlijden van de eigen ouders. Ook kunnen bijvoorbeeld levensgebeurtenissen (life events) zoals een miskraam, ontslag, een scheiding of het uit huis gaan van de kinderen bepaalde gevoelens oproepen, bijvoorbeeld gevoelens van leegte of juist van vrijheid. Dit zijn thema's die vrijwel bij alle volwassenen in het leven terug kunnen komen. Ook kan iemand bijvoorbeeld last krijgen van psychische klachten zoals somberheid of zelfs een psychiatrische aandoening. Daarover vertellen we later meer.

Niet alle volwassenen bewandelen dit pad. Sommige mensen worden bijvoorbeeld geboren met een verstandelijke beperking. Dit betekent dat iemand in het denken en doen op het niveau van een baby of kind functioneert. Over de verstandelijke beperking vertellen we later meer.

De doelgroep volwassenen is erg breed. Je kunt binnen verschillende werkerterreinen van de sociaal werker in contact komen met volwassenen die behoefte hebben aan hulp of ondersteuning. Denk bijvoorbeeld aan het buurthuis, in de individuele begeleiding, bij de schuldhulpverlening, in de geestelijke gezondheidszorg et cetera.

Ouderen

In de volksmond wordt met een oudere vaak iemand van 65 jaar of ouder bedoeld. Dit was voorheen de leeftijd waarop de meeste mensen konden stoppen met werken. 'De oudere' is eigenlijk geen term die eenduidig te beschrijven is: er zijn grote verschillen in hoe ouderen zich voelen en gedragen. Zo zijn er bijvoorbeeld mensen van zestig met veel lichamelijke klachten en weinig levenslust, maar kan iemand van tachtig daarentegen een optimistische kijk op het leven hebben en elke dag een stukje gaan fietsen op de elektrische fiets.

De levensfase van de oudere wordt ook wel de 'late volwassenheid' genoemd (Erikson, 1950). Tijdens de late volwassenheid kijkt men terug op het leven dat de oudere geleefd heeft. Sommige ouderen kijken met tevredenheid terug op hun leven, maar iemand kan ook te maken hebben met een minder goed gevoel over het eigen leven of angst voor de dood. Hierdoor kan de oudere gevoelens van wanhoop ervaren.

Ondanks de grote verschillen onder de groep ouderen, zijn er enkele algemene ontwikkelpunten te noemen. Ouderen hebben soms langer nodig om informatie te verwerken. Begrijpen en spreken gaat daarom soms langzamer. Ook ervaren veel ouderen meer moeite bij het onthouden van dingen. Ook kunnen ze last hebben van dementie. Bij dementie is er een geleidelijke achteruitgang van de informatieverwerking van de hersenen. Dit kan bijvoorbeeld leiden tot geheugenverlies. De meest bekende vormen van dementie zijn de ziekte van Alzheimer en vasculaire dementie.

Daarnaast zien we dat er bij ouderen lichamelijke veranderingen optreden. Dit kunnen veranderingen zijn die je bij de ander kunt zien zoals grijze haren of een slapper wordende huid, maar ook bijvoorbeeld het zicht en het gehoor kunnen achteruitgaan. Op het gebied van sociale contacten verandert er soms veel voor de oudere. Denk aan het verlies van contacten: men gaat soms met pensioen waardoor het contact met collega's vermindert en steeds meer mensen in de omgeving van de oudere komen te overlijden. Er kunnen bijvoorbeeld ook (achter)kleinkinderen bijkomen, waardoor de oudere een nieuwe rol heeft als (over)grootouder.

Door het ouder worden is het voor de oudere soms moeilijker om voor zichzelf te zorgen. Het is bijvoorbeeld moeilijker om te fietsen, waardoor boodschappen doen op de fiets niet meer mogelijk is. Ook kan een oudere eenzaam worden omdat mensen in de omgeving overlijden of omdat een bezoekje aan een vriend met de bus niet meer mogelijk is.

Wanneer je als sociaal werker werkt met ouderen, heb je een belangrijke rol om hen in dit proces te begeleiden. Samen met de oudere kijk je hoe hij of zij aan bijvoorbeeld thema's als eenzaamheid en afnemende zelfstandigheid kan werken. Je kunt bijvoorbeeld activiteiten organiseren waarmee je oudere alleenstaande vrouwen samenbrengt of je biedt ondersteuning bij het vinden van de juiste hulp. Denk bijvoorbeeld aan het bieden van ondersteuning bij het aanvragen van huishoudelijke hulp.

Mensen met een beperking

Als sociaal werker kun je werken met mensen met een beperking. In deze paragraaf beschrijven we vier soorten beperkingen:

- Verstandelijke beperking.
- Lichamelijke beperking.
- Zintuiglijke beperking.
- Meervoudige beperking.

Mensen met een verstandelijke beperking

Wanneer iemand een verstandelijke beperking heeft, loopt diegene achter in zijn verstandelijke ontwikkeling. Mensen met een verstandelijke beperking en hun omgeving merken dat zij op school, in de sociale omgang en op het gebied van zelfstandigheid achterlopen op hun leeftijdsgenoten.

Mensen met een verstandelijke beperking hebben vaak moeite op het gebied van denken, leren, taal, sociale en praktische vaardigheden. Deze verschillende vaardigheden kunnen uitgedrukt worden met de term 'intelligentie'. Intelligentie wordt aangeduid met het intelligentiequotiënt (IQ). Dit is een score die weergeeft op welk verstandelijk niveau iemand functioneert. Het gemiddelde intelligentieniveau van de Nederlandse bevolking ligt tussen de 90 en de 110. Als iemand een IQ van onder de 70 heeft, wordt er gesproken over een verstandelijke beperking. De hoogte van het IQ wordt gebruikt om het niveau van de verstandelijke beperking uit te drukken.

Er zijn grote verschillen in het niveau waarop mensen met een verstandelijke beperking functioneren. Sommige mensen met een verstandelijke beperking draaien bijvoorbeeld volledig mee in de maatschappij en wanneer zij in contact zijn met anderen, is er niet veel aan hen te merken. Er zijn ook mensen met een verstandelijke beperking die functioneren op het niveau van een baby en volledig afhankelijk zijn van verzorging. Ook kan bijvoorbeeld het sociale netwerk een grote rol spelen in de ondersteuning van een cliënt met een verstandelijke beperking. Denk bijvoorbeeld aan ouders die deels of volledig zorg dragen voor de volwassene met een verstandelijke beperking. Er is dan dus sprake van mantelzorg. Het bieden van mantelzorg kan erg zwaar zijn en kan leiden tot overbelasting.

Een algemeen kenmerk van mensen met een verstandelijke beperking is dat zij meestal een beperkt adaptief vermogen hebben. Het adaptieve vermogen betekent letterlijk: aangepast voor een bepaalde omstandigheid. Wat hiermee wordt bedoeld, is of iemand in staat is om zich aan te passen aan de eisen en verwachtingen die passen bij de leeftijd en de cultuur. Het gaat over de vaardigheden die nodig zijn om te functioneren in het dagelijks leven. Hoe zwaarder de verstandelijke beperking, hoe minder goed het adaptieve vermogen meestal is. Hierna staan enkele voorbeelden die kunnen wijzen op een beperkt adaptief vermogen.

Adaptief vermogen jonge schoolkind

Van kleuters wordt verwacht dat ze tijdens schooltijd zindelijk zijn. Wanneer het een zesjarige na vele oefening nog steeds niet lukt om overdag op tijd naar het toilet te gaan, kan het zijn dat het kind een beetje achterloopt en dat het uiteindelijk toch leert om zindelijk te worden, maar als het een kind echt niet lukt om de vaardigheden aan te leren die bij het zindelijk worden horen, kan het zijn dat het adaptieve vermogen van het kind op dit gebied beperkt is.

Adaptief vermogen adolescent

Van mensen in de late adolescentie wordt verwacht dat zij zelfstandig kunnen functioneren in de maatschappij. Wanneer iemand toch moeite heeft met bijvoorbeeld het huishouden en persoonlijke verzorging, kan het bijvoorbeeld zijn dat iemand dit niet goed heeft meegekregen van huis uit. Het kan ook zijn dat het adaptieve vermogen beperkt is, waardoor het meer moeite kost voor diegene om de verantwoordelijkheden te dragen die van hem of haar verwacht worden in deze levensfase.

Hierna staat de indeling in niveau van verstandelijke beperking met enkele kenmerken.

Lichte verstandelijke beperking	<ul style="list-style-type: none"> - IQ tussen 50 en 75. - Vergelijkbaar met verstandelijke ontwikkeling van ongeveer 7 tot 12 jaar. - Redelijk zelfstandig. - Moeite met het maken van verstandige keuzes, bv. soms opeens te veel geld uitgeven. - Vaak stimulans nodig voor bijvoorbeeld persoonlijke verzorging.
Matige verstandelijke beperking	<ul style="list-style-type: none"> - IQ tussen 35 en 50. - Vergelijkbaar met verstandelijke ontwikkeling van een kleuter/het jonge schoolkind. - Dingen als contact leggen met anderen, klokkijken, activiteiten ondernemen is vaak mogelijk. Het aanleren van nieuwe dingen en verplaatsen in de ander is vaak lastig. - Vaak ondersteuning nodig bij wonen, werken en vrijetijdsbesteding.
Ernstige verstandelijke beperking	<ul style="list-style-type: none"> - IQ tussen 20 en 35. - Vergelijkbaar met verstandelijke ontwikkeling van een peuter. - Veel moeite om anderen te begrijpen en zorg te dragen voor de eigen verzorging (wassen, aankleden, etc.). - Voorkeur voor activiteiten met bewegen of creativiteit. - Komt vaak samen voor met een lichamelijke beperking.
Zeer ernstige verstandelijke beperking	<ul style="list-style-type: none"> - IQ tot 20. - Vergelijkbaar met verstandelijke ontwikkeling van een baby of dreumes. - Op alle aspecten van veiligheid, persoonlijke verzorging en gezondheid afhankelijk van de zorg van anderen. - Voorkeur voor activiteiten gericht op de zintuigen. - Communicatie met enkele woorden, gebaren of geluiden. - Komt vaak samen voor met een lichamelijke beperking.

Mensen met een lichamelijke beperking

Net zoals bij de andere doelgroepen zijn er grote verschillen onder mensen met een lichamelijke beperking. De ene persoon heeft een aandoening die niet zichtbaar is en kan zonder hulp zijn leven leiden. Weer een ander gebruikt hulpmiddelen. Denk bijvoorbeeld aan een scootmobiel. Ook zijn er mensen die door hun lichamelijke beperking dagelijks verzorging nodig hebben, bijvoorbeeld bij het aankleden of douchen.

De gemene deler bij mensen met een lichamelijke beperking is dat er iets mis is in het lichaam waardoor bewegen bemoeilijkt wordt. Dit komt bijvoorbeeld door een spierziekte of een aangeboren vergroeiing van lichaamsdelen. De lichamelijke beperking kan ontstaan zijn voor of tijdens de geboorte, maar ook tijdens het volwassen leven, bijvoorbeeld door een ongeluk. Mensen met een lichamelijke beperking hebben door hun aandoening soms moeite om deel te nemen aan het sociale leven. De moeite die mensen met een lichamelijke beperking hebben, komt niet alleen voort uit de lichamelijke belemmeringen, maar ook omdat de beperking gevoelens van onzekerheid kan oproepen.

Als sociaal werker kun je mensen met een lichamelijke beperking op verschillende manieren ondersteunen. Je kunt hen bijvoorbeeld ondersteunen om weer meer deel te nemen aan het sociale leven. Verder kun je in de rol van sociaal werker zo veel mogelijk samen met de cliënt onderzoeken welke ondersteunende middelen en diensten ingezet kunnen worden ter bevordering van de participatie. Denk aan het aanvragen van een rollator of een vergoeding voor gehandicaptenvervoer.

Mensen met een meervoudige beperking

Wanneer iemand een meervoudige beperking heeft, is er zowel een lichamelijke als verstandelijke beperking. We maken onderscheid tussen een 'gewone' meervoudige beperking en mensen met een meervoudige complexe handicap. Onder de eerste groep vallen de mensen met een matige verstandelijke beperking in combinatie met een ernstige lichamelijke beperking. De laatste groep bestaat uit mensen met zowel een ernstige lichamelijke beperking als een ernstige verstandelijke beperking. Mensen met een meervoudige beperking hebben vaak zorgverlening nodig. Dit kan variëren van lichte ondersteuning tot vrijwel continu toezicht en zorg in een 24-uursvoorziening.

Mensen met een zintuiglijke beperking

Ook kun je in je werk als sociaal werker mensen met een zintuiglijke beperking tegenkomen. Via onze zintuigen beleven wij de wereld om ons heen. Horen, zien, voelen, ruiken en proeven geeft ons informatie over wat er om ons heen gebeurt. Bij mensen met een zintuiglijke beperking is er een verstoring van de werking van de zintuigen. We kunnen onderscheid maken in de auditieve beperking (doofheid), de visuele beperking (blindheid) en doofblindheid. Een zintuiglijke beperking is niet altijd zichtbaar: gehoorapparaten van tegenwoordig kunnen zo klein zijn dat ze niet meer opvallen en het dragen van een bril is heel gewoon. Sommige mensen met een zintuiglijke beperking participeren zonder al te grote moeite aan het dagelijkse leven. Anderen ondervinden hierbij moeilijkheden. Iemand met een auditieve beperking kan bijvoorbeeld veel moeite hebben om gesprekken te volgen. Dit kan leiden tot onzekerheid en het vermijden van sociale activiteiten. Daardoor kan het voorkomen dat mensen met een auditieve beperking in een sociaal isolement raken: er is dan nog weinig contact met anderen. Iemand voelt zich dan vaak eenzaam.

Als sociaal werker is het belangrijk om rekening te houden met de zintuiglijke beperking van de ander. Ook kun je mensen met een zintuiglijke beperking ondersteunen bij maatschappelijke participatie. Je kunt hen bijvoorbeeld helpen om nieuwe hobby's te ontdekken, in contact brengen met andere mensen met een zintuiglijke beperking om ervaringen uit te wisselen of iemand informatie geven over hulpmiddelen zoals een hulphond voor slechtzienden.

Mensen met een migratieachtergrond en asielzoekers

Mensen met een migratieachtergrond zijn mensen die naar een ander land zijn getrokken voor een betere toekomst. Vroeger waren dit bijvoorbeeld militairen uit voormalig Nederlands-Indië die niet meer in hun eigen land terechtkonden of arbeidsmigranten uit Zuid-Europa, Turkije en Marokko die in de jaren zestig werden geworven om in Nederland bij te dragen aan de snel ontwikkelende economie. Daarnaast zijn er

diverse voorbeelden te noemen van groepen mensen die gevlucht zijn in verband met een onveilige situatie in het land van herkomst. Denk bijvoorbeeld aan mensen die gevlucht zijn voor de oorlog in Syrië of Oekraïne.

We gebruikten net al de woorden ‘mensen met een migratieachtergrond’ en ‘asielzoekers’. Dit zijn echter twee verschillende dingen:

- Mensen met een migratieachtergrond: mensen die in Nederland wonen en in het buitenland geboren zijn (eerste generatie) of waarvan ten minste een van de ouders buiten Nederland geboren is (tweede generatie) (Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), 2022). In Nederland heeft ongeveer een op de vier mensen een migratieachtergrond.
- Asielzoeker: iemand van buiten de Europese Unie (EU) die in Nederland een veilige woonplek (asiel) wil. Wanneer iemand dit doet omdat diegene in het land van herkomst te vrezen heeft voor oorlog, een onmenselijke behandeling of vervolging, wordt deze persoon een vluchteling genoemd. Soms wordt de situatie in het land van herkomst niet als ernstig genoeg gezien. Iemand mag dan niet in Nederland blijven. Men spreekt dan over een uitgeprocedeerde asielzoeker.

Als sociaal werker kun je grote verschillen tegenkomen tussen mensen met een migratieachtergrond. Denk hierbij aan verschil in geboorteland, cultuur en religie.

Veel mensen met een migratieachtergrond wonen, werken en leven probleemloos in Nederland. Ze hebben bijvoorbeeld een Nederlands paspoort, spreken de taal goed en combineren de eigen tradities met de Nederlandse gebruiken. Andere mensen met een migratieachtergrond of asielzoekers hebben soms moeite met maatschappelijke participatie, bijvoorbeeld omdat ze de taal niet goed spreken en hierdoor moeilijker werk kunnen vinden.

Ook kunnen er andere dingen spelen. Asielzoekers hebben vaak een geschiedenis die getekend wordt door geweld en oorlog. Daarnaast hebben zij hun vertrouwde omgeving achter zich gelaten en kan het opbouwen van een toekomst in een vreemd land onzekerheden meebrengen. Wanneer de ernstige en dreigende gebeurtenissen (trauma's) de overhand nemen in iemands dagelijks functioneren, kan er sprake zijn van PTSS. Dit staat voor posttraumatische stressstoornis. Iemand heeft de trauma's dan niet goed verwerkt. Iemand kan dan bijvoorbeeld ernstige slaapproblemen, ernstige prikkelbaarheid en terugkerende beelden en gedachten aan het verleden hebben.

Als sociaal werker is het belangrijk dat je enerzijds aansluit bij iemands culturele achtergrond. Dit doe je bijvoorbeeld door zelf dingen op te zoeken over iemands land van herkomst, door geïnteresseerde vragen te stellen of door te ontdekken welke passies diegene heeft. Ook kun je gebruikmaken van een tolk om met iemand te praten. Anderzijds is het belangrijk dat je de ander op weg helpt in de Nederlandse maatschappij. Je wijst bijvoorbeeld de weg naar instanties die kunnen helpen bij het leren van de taal of zorgt dat mensen een sociaal netwerk opbouwen door activiteiten te organiseren.

Dak- en thuislozen

Als sociaal werker kun je ook werkzaam zijn met dak- en thuislozen. Dak- en thuislozen ontmoet je vaak in de maatschappelijke opvang. Bij dak- en thuislozen denkt men vaak nog aan de verslaafde die onder een kartonnen doos onder de brug ligt, maar de groep dak- en thuislozen is breder dan je vaak denkt.

De termen dak- en thuisloos worden vaak afwisselend gebruikt, maar we bedoelen er wel wat anders mee:

- Dakloos: geen vaste woon- of verblijfplaats en niet met een adres ingeschreven in het bevolkingsregister.
- Thuisloos: wisselt steeds van onderdak of woonplaats. Vaak verblijft deze persoon afwisselend bij vrienden of familieleden. Dit wordt ook wel 'bankhoppen' genoemd. Mensen die thuisloos zijn, staan meestal wel ingeschreven op een adres, bijvoorbeeld bij een familielid waar zij soms verblijven.

Er zijn verschillende oorzaken waardoor iemand dak- of thuisloos kan worden:

- Een relatiebreuk of scheiding.
- Uithuiszetting door overlast of schulden.
- Psychische problemen.
- Verslaving.
- Financiële problemen.

Dak- en thuisloosheid gaat vaak samen met een combinatie van voorgaande factoren. Iemand heeft bijvoorbeeld psychische problemen en een verslaving. Hierdoor lukt het bijvoorbeeld niet om financiën op orde te krijgen en vaardigheden toe te passen die je nodig hebt om een woning te vinden, te onderhouden en zichzelf te verzorgen.

Daarnaast zijn er genoeg mensen zonder psychische problemen die dak- en thuisloos zijn. Zo zijn er ook gewoon mensen met een baan die dak- of thuisloos worden (bijvoorbeeld na een scheiding), maar door de krapte op de woningmarkt (te weinig of veel te dure woningen) niet aan een huis komen. Dit wordt ook wel economische dakloosheid genoemd.

Dak- en thuislozen zijn op verschillende manieren terug te zien in het werkveld van de sociaal werker. Je kunt als sociaal werker bijvoorbeeld werkzaam zijn bij een nachtopvang waar mensen zonder vaste verblijfplaats kunnen slapen tegen een kleine vergoeding. Ook kun je bijvoorbeeld mensen helpen bij het vinden van de juiste hulp of het vinden van een geschikte woning. Daarnaast kun je als sociaal werker een belangrijke rol spelen in het voorkomen (preventie) van dak- en thuisloosheid. Je helpt bijvoorbeeld iemand om uit de schulden te blijven zodat de huur betaald kan blijven worden.

Mensen met een verslaving

Als sociaal werker kun je in de beroepspraktijk mensen met een verslaving tegenkomen. Maar wat is een verslaving precies? Wanneer is iemand verslaafd en wanneer niet?

Wanneer is iets een verslaving?

Stel jezelf eens voor: je sport wekelijks op dinsdagavond met een aantal van je vrienden. In eerste instantie richten jij en je vrienden zich voornamelijk op het sporten. Omdat jij en je vrienden tijdens de sportactiviteit nog niet uitgepraat zijn, besluit je om de sportactiviteit gezamenlijk af te sluiten in de sportkantine, waar je een biertje drinkt. Je vindt het allemaal erg gezellig en besluit om elke week na het sporten naar de sportkantine te gaan. Een aantal maanden later beseft je dat je elke week een biertje hebt gedronken na het sporten. In het kader van je gezondheid besluit je een kopje thee te bestellen. Je vrienden bestellen wel gewoon een biertje. Je krijgt opeens ontzettende trek in een biertje, het water loopt je in de mond. Je wordt zelfs een beetje onrustig. De tweede ronde besluit je weer met je vrienden mee te doen en bestelt een biertje. Is er hier sprake van een verslaving?

Ieder mens heeft te maken met gewoonten. Ook het biertje na het sporten kan onder een gewoonte vallen. Wanneer je dat ene biertje na afloop van het sporten niet drinkt en er daardoor onrust optreedt, is er niet direct sprake van een verslaving. Om te zeggen of er wel of geen verslaving is, is er meer informatie nodig over de persoon waar het om gaat, bijvoorbeeld gegevens over het algehele drankgebruik van deze persoon en in welke mate de persoon er zelf last van ervaart.

Er is sprake van een verslaving als iemand lijdensdruk ervaart door het gebruik van een middel zoals drugs of alcohol (American Psychiatric Association (APA), 2014), maar ook kan er een verslaving zijn aan een handeling. Denk bijvoorbeeld aan een gameverslaving of een seksverslaving. Met lijdensdruk wordt bedoeld dat het middel of de handeling iemands geluk en ontwikkeling in de weg staat. Andere kenmerken van een verslaving zijn dat mensen het middel vaker en in grotere hoeveelheden gebruiken dan het plan was of tekortschieten thuis, op school of op het werk door gebruik van een middel of het verrichten van een handeling.

Mensen kunnen zich door een verslaving in gevaar brengen. Zo zijn er bijvoorbeeld mensen die dronken een auto besturen of zoveel van een middel gebruiken dat ze bewusteloos raken. Veel mensen met een verslaving ervaren vaak een groot aantal lichamelijke en psychische gevolgen van hun verslaving. Een slechte conditie, ondervoeding, somberheid en geheugenverlies zijn voorbeelden van deze gevolgen.

Mensen met een verslaving hebben vaak hulp nodig om van hun verslaving af te komen. Deze hulp wordt bijvoorbeeld geboden in de verslavingszorg, maar ook kun je als sociaal werker iemand met een verslaving helpen om weer deel te nemen aan de maatschappij. Verslaving heeft een ontwrichtende werking op het dagelijks leven en de schade is vaak terug te zien binnen verschillende levensgebieden. Mensen met een

verslaving kunnen in een isolement terecht komen. De sociaal werker kan helpen bij het doorbreken van de isolatie en het hervinden van zinvolle daginvulling.

Mensen met een psychiatrische aandoening

Elk mens kan weleens druk, extreem fantasierijk, angstig of somber zijn. Wanneer deze gemoedstoestanden en/of gedragingen voor de persoon zelf en/of diens omgeving voor belemmeringen zorgen in het dagelijks leven, kan er sprake zijn van een psychiatrische aandoening. De persoon in kwestie kan dan bijvoorbeeld moeite hebben om contact te leggen met anderen, naar het werk te gaan of goed voor zichzelf te zorgen. Denk bijvoorbeeld aan iemand die extreem somber is over een langere periode en het leven niet meer ziet zitten. Diegene kan dan lijden onder de psychiatrische aandoening 'depressieve stoornis', ook wel 'depressie' genoemd. Dit is wat anders dan even een dipje hebben.

De sector die gespecialiseerd is in het ondersteunen van mensen met een psychiatrische aandoening, is de geestelijke gezondheidszorg (ggz). Ook kan er binnen de ggz vastgesteld worden of er wel of geen sprake is van een psychiatrische aandoening. Wanneer je werkzaam bent in het sociaal werk, kun je ook mensen tegenkomen met een psychiatrische aandoening.

Voor een verdere uitleg over psychiatrische aandoeningen verwijzen we je naar het hoofdstuk 'Psychiatrische aandoeningen en moeilijk hanteerbaar gedrag', verderop in deze module. Hier staan we uitgebreid stil bij psychiatrische aandoeningen en passende hulp.

Mensen met financiële problemen

Als sociaal werker kun je onder alle doelgroepen mensen tegenkomen met financiële problemen. Iemand heeft dan bijvoorbeeld niet genoeg geld om rond te komen met het inkomen dat hij heeft of iemand kan niet goed met geld omgaan en heeft bijvoorbeeld schulden.

Financiële problemen zorgen vaak voor veel stress. Mensen maken zich bijvoorbeeld zorgen omdat ze geen oplossing weten voor de financiële problemen. Mensen kunnen door het gebrek aan financiële middelen bijvoorbeeld geen of minder (gezonde) voeding kopen. We zien ook dat mensen door de kosten medische zorg gaan uitstellen of vermijden. Iemand kan zelfs dakloos raken wanneer hij of zij de huur niet meer kan betalen.

Er zijn verschillende manieren waarop je mensen met financiële problemen kunt ondersteunen, bijvoorbeeld:

- Vinden van werk, waardoor het inkomen stijgt.
- Een uitkering aanvragen.
- Leren omgaan met geld, bijvoorbeeld door een budgetcursus.
- Leren om een beroep te doen op voorzieningen, bijvoorbeeld een vergoeding vanuit de gemeente voor de sportschool voor mensen met een laag inkomen.

- Schuldhulpverlening aanvragen. Hierin wordt een plan bedacht om schulden af te betalen of kwijt te laten schelden. Vaak wordt er hierbij contact gelegd met de schuldeisers.
- Als iemand langdurig niet de verantwoordelijkheid kan dragen over het geld, kan bewindvoering aangevraagd worden: iemand anders beheert dan het geld.

Als sociaal werker is het belangrijk dat je goed weet welke ondersteuning er mogelijk is voor mensen met financiële problemen. Financiële problemen kunnen soms een bron zijn van een heleboel andere problemen. Het is daarom belangrijk om het onderwerp financiën niet over het hoofd te zien wanneer iemand om hulp vraagt. Iemand moet dan natuurlijk wel openstaan voor een gesprek hierover.

Soms verdwijnt een groot deel van de problemen wanneer iemand weer een betere financiële situatie krijgt. Iemand is dan bijvoorbeeld niet langer bang om zijn huis kwijt te raken en voelt zich daardoor meer ontspannen. Klachten als bijvoorbeeld somberheid en slecht slapen kunnen daardoor verdwijnen.

Vormen van sociaal werk

Zoals je hiervoor hebt kunnen lezen, kun je als sociaal werker met verschillende doelgroepen komen te werken. Deze doelgroepen kun je op allerlei plaatsen binnen het sociaal werk tegenkomen. Als sociaal werker zijn er veel verschillende vormen van sociaal werk die je kunt bieden. Je kunt bijvoorbeeld buurtwerk doen. Je organiseert dan activiteiten voor mensen uit de wijk en werkt dan vaak vanuit een wijkcentrum. Hierna gaan we dieper in op de volgende vormen van sociaal werk (Sociaal Werk Nederland, z.d.; Sociaal werk werkt!, z.d.):

- Basisvakmanschap.
- Buurtwerk.
- Kinder- en jongerenwerk.
- Opvoedondersteuning.
- Ouderenwerk.
- Vrijwilligerswerk.
- Mantelzorg.
- Maatschappelijke opvang en vrouwenopvang.
- Vluchtelingenwerk/asielzoekers.
- Sociaalraadsliedenwerk.
- Ondersteuning bij administratie en financiën.

Basisvakmanschap

Als sociaal werker kun je bij allerlei verschillende organisaties en met allerlei verschillende doelgroepen in verschillende samenstellingen werken. Je werkt bijvoorbeeld met groepen kinderen in een wijkcentrum, biedt vanuit een welzijnsorganisatie individuele begeleiding aan iemand met hulpvragen over wonen en financiën of zorgt dat mensen vrijwilligerswerk vinden.

Het zijn allemaal verschillende taken die iets anders van je vragen. Zo is het als je met kinderen werkt bijvoorbeeld belangrijk dat je weet hoe je het beste met kinderen om kunt gaan en wanneer je iemand ondersteuning biedt bij het regelen van financiën, is het belangrijk dat je bijvoorbeeld weet welke vergoedingen er zijn vanuit de gemeente voor mensen met een laag inkomen.

Als sociaal werker kun je jouw eigen specialiteit hebben, maar in het sociaal werk is het ook belangrijk dat je over een bepaalde basis beschikt. Het sociaal werk is een vak apart en er moet dus een bepaalde basis zijn: basisvakmanschap. Denk hierbij bijvoorbeeld aan bepaalde taken en verantwoordelijkheden die vrijwel in al het sociaal werk terugkomen. Denk aan het contact leggen met de ander en zorgen dat er verbinding ontstaat tussen mensen. Ook zijn er bepaalde kernwaarden van waaruit je werkt. Een kernwaarde is een bepaalde overtuiging die je hebt over de mens en het werk dat je doet. Over de taken en verantwoordelijkheden van de sociaal werker en de kernwaarden lees je verderop in dit hoofdstuk meer.

Buurtwerk

Een belangrijk kenmerk van sociaal werk is dat het zo veel mogelijk dicht bij de mensen staat. De sociaal werker staat vaak letterlijk tussen de mensen, in de wijk. Je houdt je dan in veel gevallen bezig met buurtwerk.

Buurtwerk: als buurtwerker versterk je de maatschappij van binnenuit (Buurtwijs, 2023). Je vergroot de sociale verbinding in de wijk en werkt aan een beter welbevinden van buurtbewoners. Andere woorden die gebruikt worden voor buurtwerk die nagenoeg hetzelfde betekenen, zijn wijkwerk of opbouwwerk.

Bij buurtwerk gaat het erom dat je een gemeenschap (bijvoorbeeld een wijk of een groep mensen) helpt om sterker te worden, bijvoorbeeld door mensen samen te brengen, de juiste informatie te geven, samen na te laten denken over een plan tegen zwerfafval in de stad, mensen te leren hoe ze een leuke tijd kunnen beleven in hun wijk of te zorgen dat mensen hun talenten leren kennen. Het van binnenuit versterken van een gemeenschap zoals een wijk wordt ook wel samenlevingsopbouw genoemd.

Als buurtwerker ben je vaak werkzaam vanuit een welzijnsorganisatie. Je werkzaamheden kunnen bijvoorbeeld plaatsvinden binnen een wijkcentrum, maar ook kun je bijvoorbeeld vanuit een kantoor werken van de organisatie waar je werkt. Daarnaast kun je gebruikmaken van andere plaatsen en voorzieningen in dorp of stad zoals de bibliotheek, inloophuizen, hobbycentra en gewoon buiten in de natuur.

Kinder- en jongerenwerk

Wanneer je als sociaal werker in het kinder- en/of jongerenwerk zit, bied je laagdrempelige ondersteuning aan jeugdigen (Nederlands Jeugdinstituut (NJI), 2024). Daarbij richt je jezelf vooral op de persoonsvorming van de jeugdige. Je ondersteunt de jeugdige onder meer bij:

- Het ontwikkelen en ontdekken van talenten.
- Het helpen opbouwen van een sociaal netwerk.
- Het helpen aanpakken van persoonlijke of sociale problemen.
- Het vinden van positieve vormen van vrijetijdsbesteding.
- Het bevorderen van actieve participatie in de samenleving.
- Het vinden van een toekomstperspectief (zicht op werk, school, etc.).
- Het krijgen van de juiste informatie over een bepaald onderwerp (voorlichting).

Ook kun je als kinder- en jongerenwerker een rolmodel zijn voor de jeugdigen. Je geeft bijvoorbeeld het goede voorbeeld over hoe je met anderen omgaat, over hoe je gezond leeft of vertelt aan de jeugdige hoe je zelf dingen hebt aangepakt toen je jonger was.

Kinder- en jongerenwerkers werken vaak voor een welzijnsorganisatie of een wijkcentrum. Vaak werk je veel samen met scholen en sportverenigingen. Je organiseert bijvoorbeeld activiteiten voor groepen kinderen zoals in het volgende praktijkvoorbeeld.

Praktijkvoorbeeld Speeldorp

Al meer dan vijftig jaar wordt er in de Arnhemse wijk Klarendal een speeldorp georganiseerd. Elke laatste twee weken van de zomervakantie is er een vol programma om ervoor te zorgen dat kinderen én ouders een leuke zomer beleven. Tijdens het speeldorp worden allerlei activiteiten aangeboden. Denk aan een feestelijke optocht als opening van het Speeldorp en de mogelijkheid om hutten te bouwen. Het speeldorp wordt onder andere georganiseerd door welzijnsorganisatie Rijnstad. Sociaal werkers, vrijwilligers (mensen uit de buurt, ouders, studenten), ondernemers en nog veel meer mensen werken samen om er twee mooie weken van te maken.

Hiervoor zie je een voorbeeld van gezamenlijke activiteiten voor jeugdigen, maar in het sociaal werk kan een jeugdige ook individueel geholpen worden. Je wordt dan als sociaal werker ingeschakeld om de jeugdige te ondersteunen bij persoonlijke hulpvragen zoals een jeugdige die volgens school wel erg vaak afwezig is. De jeugdige kan ook zelf om hulp vragen door bijvoorbeeld naar het wijkcentrum te komen of via een jongerenloket. Een jongerenloket is een punt waar de jongere informatie kan vragen over allerlei onderwerpen zoals werk, school, financiën of je psychische gesteldheid.

Opvoedondersteuning

Het opvoeden van kinderen is voor ouders of verzorgers niet altijd gemakkelijk. Het vraagt soms veel van hen. Het kan voorkomen dat ouders niet goed weten hoe ze het best met hun kind om kunnen gaan. Ook kunnen sommige ouders zelf zoveel problemen hebben dat ze de zorg voor hun kind niet meer aankunnen. In sommige gezinnen worden kinderen zelfs geslagen (kinder mishandeling) of worden ze niet goed verzorgd (verwaarlozing).

Zoals je hiervoor kunt zien, is er een bepaalde ernst in de opbouw van opvoedingsproblemen. De ernst van deze problemen kan als volgt worden ingedeeld (van mild naar ernstig) (Nederlands Centrum Jeugdgezondheid, 2016):

- Opvoedingsvragen.
- Opvoedingsspanning.
- Opvoedingscrisis.
- Opvoedingsnood.

Een groot aantal landen in de wereld heeft afgesproken dat de overheid in de gaten houdt of kinderen tot achttien jaar wel de juiste zorg krijgen van hun ouders. Wanneer ouders dit niet lukt, moet de overheid zorgen dat het kind en de ouders hier hulp bij krijgen. Deze hulp wordt veelal geleverd door de jeugdzorg, maar ook welzijnsorganisaties worden ingezet om bijvoorbeeld ouders te ondersteunen bij de opvoeding van hun kind. Dit wordt ook wel opvoedondersteuning genoemd. Hierna staan enkele vormen van opvoedondersteuning (NJI, 2008):

- Het geven van voorlichting.
- Het bevestigen van ouders in hun opvoedaanpak.
- Het beantwoorden van eenvoudige opvoedvragen.
- Intensieve oudertraining voor ouders met een complexe hulpvraag of meerdere hulpvragen.

Als de situatie in een gezin zo erg is dat de jeugdigen uit het gezin en/of de ouders niet veilig zijn, dan is sociaal werk vaak niet voldoende. Meestal is er dan een jeugdzorginstantie in beeld. Het sociaal werk kan dan wel ingezet worden als aanvulling. Stel bijvoorbeeld dat een jonge moeder met psychische problemen alleen maar bezig is met haar kinderen. Zij heeft geen tijd meer voor zichzelf, waardoor de somberheid erger wordt. Ze verliest vaak haar geduld naar de kinderen. Dan kun je bijvoorbeeld als sociaal werker ingezet worden om mee te denken over vrijetijdsbesteding van moeder of je geeft voorlichting aan moeder over een zomerkamp waar de kinderen heen kunnen zodat moeder een weekje tijd voor zichzelf heeft in de zomer.

Ouderenwerk

Met ouderenwerk in het sociaal werk wordt bedoeld dat je de oudere ondersteunt om zo lang mogelijk zelfredzaam te blijven. Je ondersteunt de oudere met bijvoorbeeld vragen over (Regelhulp, z.d.):

- Inkomen.
- Vervoer.
- Lichamelijke beperkingen.
- Zelfstandig blijven wonen of verhuizen naar een zorginstelling.
- Invullen van vrije tijd (dagbesteding).
- Eenzaamheid en afhankelijkheid.

Ook kun je de oudere doorverwijzen naar een ouderenadviseur. Dit is iemand die gespecialiseerd is in onderwerpen die belangrijk zijn voor de oudere. Als sociaal werker kun je ook als ouderenadviseur werken.

Wanneer de oudere persoonlijke verzorging (wassen, aankleden et cetera) en verpleging (bijvoorbeeld wondverzorging) nodig heeft, wordt dit meestal niet door de sociaal werker gedaan. Dit doen bijvoorbeeld helpenden, verzorgenden of verpleegkundigen, al zijn er genoeg sociaal werkers die op werkplekken terechtkomen waar zij individuele begeleiding bieden aan ouderen met lichte verzorgende taken.

In de rol van ouderenwerker kun je naast de individuele ondersteuning aan mensen activiteiten voor groepen organiseren. Denk bijvoorbeeld aan het organiseren van een voorlichting voor ouderen die een partner hebben met dementie of aan het oprichten van een filmclubje voor geïnteresseerde ouderen uit de wijk. Ook kun je proberen een verbinding te leggen tussen jong en oud: ouderen willen lang niet altijd alleen maar met andere ouderen optrekken.

Vrijwilligerswerk

Zoals je al eerder in dit thema hebt gelezen, zorg je als sociaal werker voor verbinding in de wijk en werk je aan het welbevinden van de inwoners uit je stad. Ook houd je als sociaal werker steeds in je achterhoofd dat participatie belangrijk is. Ook leerde je dat het in Nederland de bedoeling is dat mensen zo veel mogelijk, met behulp van voorzieningen uit de buurt en hulp uit de eigen omgeving, zelfstandig functioneren.

Een mooie manier waarop je met al deze punten rekening kunt houden, is vrijwilligerswerk. Met vrijwilligerswerk wordt bedoeld dat iemand onbetaald werk verricht. Vaak heeft vrijwilligerswerk een maatschappelijk doel.

Als sociaal werker kun je een belangrijke rol hebben in het helpen van mensen die graag vrijwilligerswerk willen doen. Je kunt mensen bijvoorbeeld verwijzen naar een vrijwilligerscentrale die een groot aantal vrijwillige vacatures op een website heeft staan. Ook kun je bijvoorbeeld mensen, die om wat voor reden dan ook, geen werk hebben, proberen aan te sporen om de stap te zetten naar vrijwilligerswerk. Iemand leert dan weer gebruikmaken van zijn of haar talenten en kan bijvoorbeeld weer gewend raken aan het nakomen van afspraken. Daarnaast kan het bijdragen aan het hervinden van dagstructuur.

Als sociaal werker kun je bepaalde hulpvragen signaleren die niet geschikt zijn voor professionele zorg. Denk aan hulpvragen over vrijetijdsbesteding of rondom het reizen met het openbaar vervoer. De problematiek is dan te licht om zware (en dure) zorg in te zetten. De sociaal werker kan dan onderzoeken of het mogelijk is om een vrijwilliger in te zetten en op zoek gaan naar een geschikte vrijwilliger.

Mantelzorg

Vrijwel iedereen doet weleens een beroep op anderen. Stel: je vraagt aan je buurman of hij een doosje paracetamol voor je wil meenemen uit de winkel of je maakt een grote pan kippensoep voor je zus die weinig geld heeft voor boodschappen. Het zijn allemaal kleine (én belangrijke) gebaren waarmee een ander geholpen wordt door iemand uit zijn of haar omgeving. Maar wat nou als iemand voor langere tijd ziek is en de buurman steeds meer gaat doen? Hij doet de boodschappen, maar heeft nu ook tijdelijk het

huishouden en het tuinonderhoud erbij genomen. Of stel dat je zus zover in de problemen zit dat ze tijdelijk bij jou komt wonen met haar kinderen? Dan kan er sprake zijn van mantelzorg.

Mantelzorg kan als volgt beschreven worden:

‘Mantelzorg is onbetaalde en vaak langdurige zorg voor zieke familieleden of vrienden. Dit kan verzorging zijn of hulp bij dagelijkse activiteiten.’

Bron: Rijksoverheid (z.d.).

Bij mantelzorg denkt men vaak aan een oudere die wordt ondersteund door zijn of haar volwassen kinderen, maar de groep mantelzorgers is veel breder. Denk bijvoorbeeld aan volwassenen met een zieke partner of een puber die in huis woont met een depressieve moeder en de zorg voor zijn jongere broertje bijna volledig op zich neemt.

Als sociaal werker kun je jezelf de volgende vragen stellen als het gaat om mantelzorg:

- Wordt er gebruikgemaakt van mantelzorg?
- Is de mantelzorg passend? Of is er andere hulp nodig?
- Heeft de mantelzorgster genoeg kennis? Of is er bijvoorbeeld een cursus nodig?
- Is er meer mantelzorg mogelijk dan geboden wordt? Of kan het anders verdeeld worden?
- Hoe draag ik zorg voor het welbevinden van de mantelzorgers?

Het bieden van mantelzorg wordt vaak als iets normaal beschouwd. Iemand die zijn of haar partner verzorgt in de laatste levensfase, ziet zichzelf niet als mantelzorgster. Hij of zij vindt het heel normaal om zorg te dragen voor zijn of haar partner. Toch is het belangrijk om mantelzorgers bewust te maken van hun rol. Emotioneel en fysiek kan mantelzorgen zwaar zijn. De mantelzorgster vergeet zichzelf soms en kan last krijgen van stress. Iemand slaapt dan bijvoorbeeld slecht en doet zelf geen leuke dingen meer. In dat geval kan de mantelzorgster overbelast raken. Als sociaal werker is het belangrijk hier aandacht voor te hebben. Er zijn verschillende organisaties die overbelasting van mantelzorgers onder de aandacht brengen, zoals de landelijke organisatie MantelzorgNL (MantelzorgNL, z.d.).

Als sociaal werker is het belangrijk om je ervan bewust te zijn dat de samenwerking met de mantelzorgster steeds belangrijker is geworden. Er wordt daarom steeds meer gesproken over de professionele samenwerking met de mantelzorgster. Denk bijvoorbeeld aan een sociaal werker die overleg pleegt met een mantelzorgster over de aanpak of een mantelzorgster die een ondersteunende rol op zich neemt. Als sociaal werker is het belangrijk de rol van de mantelzorgster te erkennen.

Maatschappelijke opvang en vrouwenopvang

De maatschappelijke opvang is de opvang voor dak- en thuislozen (Regelhulp, z.d.). De maatschappelijke opvang biedt een plek om te slapen en soms is er ook de mogelijkheid

om jezelf overdag te vermaken. Wanneer er alleen de mogelijkheid is tot slapen, spreek je van een nachtopvang.

Sommige voorzieningen in de maatschappelijke opvang helpen mensen bij meer dan alleen een plek om te slapen of overdag te verblijven. De maatschappelijke opvang kan mensen bijvoorbeeld ook helpen bij (Regelhulp, z.d.):

- het oplossen van schulden of problemen met justitie
- een postadres regelen (als men geen vaste woon- en verblijfplaats heeft)
- het regelen van een inkomen, een identiteitsbewijs, zorgverzekering etc.
- aanpakken van een verslaving
- het vinden van een onderkomen (woning).

Het is de bedoeling dat maatschappelijke opvang tijdelijk is. Bij sommige mensen lukt het ook echt om na een tijdje weer een vaste woon- of verblijfplaats te vinden. Denk bijvoorbeeld aan iemand die gescheiden is, ruzie heeft met zijn familie en even geen woning kan vinden. De problemen rondom huisvesting zijn vaak niet tijdelijk of maar even aan de orde. Zo iemand hoeft soms maar een paar dagen gebruik te maken van maatschappelijke opvang. Voor sommige mensen zijn de problemen zo moeilijk op te lossen dat ze soms voor lange tijd gebruikmaken van maatschappelijke opvang.

Dan is er nog vrouwenopvang. Vrouwenopvang biedt tijdelijk onderdak en behandeling aan vrouwen die niet meer thuis kunnen wonen door huiselijk geweld en moeders die moeite hebben met de opvoeding van hun kinderen, wat de ontwikkeling van de kinderen in gevaar brengt. Vrouwenopvang moet dus een veilige plek zijn voor moeder en kind. Meestal moet het adres geheim blijven: de vrouw mag tegen niemand vertellen waar ze verblijft om te voorkomen dat haar (ex-)partner haar komt opzoeken. Tegenwoordig zijn er ook mannenopvangs voor mannen die te maken hebben met huiselijk geweld.

Als sociaal werker kun je in de maatschappelijke opvang en vrouwen- en mannenopvang werkzaam zijn. Ook kun je als sociaal werker situaties tegenkomen waarin je iemand advies geeft over maatschappelijke opvang. Je geeft iemand dan bijvoorbeeld informatie over een nachtopvang of gaat samen langs met een cliënt bij een maatschappelijke opvang voor een kennismakingsgesprek.

Sociaalraadsliedenwerk

Stel je voor: je bent meer gaan verdienen en hoort van iemand dat je jouw nieuwe inkomsten moet doorgeven aan de Belastingdienst, maar je weet niet hoe. Of je hebt problemen met je huurbaas, die volgens jou veel te veel geld rekent voor een huis met achterstallig onderhoud. Dit zijn voorbeelden van situaties waarin je gebruik kunt maken van sociaal raadslieden.

Sociaal raadslieden zijn professionals die gratis informatie en eventuele ondersteuning geven aan mensen met vragen over juridische en financiële onderwerpen (Sociaal Werk Nederland, z.d.). Denk bijvoorbeeld aan vragen over:

- uitkeringen
- geldzaken of schulden
- werk
- wonen
- belasting en kwijtschelding
- onderwijskosten en financiering
- familierecht (bijvoorbeeld scheidingen)
- consumentenzaken
- vragen over verblijfsvergunningen of asielaanvraag.

Vrijwel elke gemeente in Nederland heeft een organisatie die sociaalraadsliedenwerk aanbiedt. Ze werken soms vanuit het gebouw van een wijkcentrum waar mensen op afspraak kunnen komen, maar ook kunnen ze hun eigen kantoor of loket hebben. Soms is er ook een inlooppuur: mensen kunnen dan zonder afspraak terecht met hun vragen.

Als sociaal werker kun je werken bij de sociaal raadslieden, maar ook kun je werken vanuit een andere rol en mensen doorverwijzen naar de sociaal raadslieden.

Ondersteuning bij administratie en financiën

In dit hoofdstuk heb je al meerdere voorbeelden gelezen waarin ondersteuning werd gegeven bij bijvoorbeeld schulden. Ook las je in de paragraaf over sociaal raadslieden hiervoor dat er binnen deze setting ook ondersteuning wordt geboden bij administratieve en financiële zaken zoals vragen rondom het betalen van belasting of het aanvragen van kwijtscheldingen.

Als sociaal werker kun je op verschillende manieren ondersteuning bieden bij administratie en financiën. Je kunt samen met iemand bedenken hoe iemand meer inzicht kan krijgen in de uitgaven door een app te installeren waarop iemand de uitgaven bijhoudt of je voert een groepsgesprek over bespaartips op je boodschappen.

Ook kun je mensen doorverwijzen naar de juiste administratieve of financiële ondersteuning. Je geeft mensen dan informatie over hoe ze een uitkering kunnen aanvragen bij het Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen (UWV). Sommige mensen zul je moeten ondersteunen bij het invullen van gegevens op een website, anderen kunnen dit prima zelf oplossen.

Hierna staat een aantal mogelijkheden op het gebied van administratieve en financiële ondersteuning:

- Cursus budgetteren.
- Laagdrempelige hulp bij administratie, bijvoorbeeld een vrijwilliger die iemands belastingaangifte jaarlijks invult.
- Inkomsten regelen: denk aan het aanvragen van een uitkering of het aanvragen van een vergoeding bij de gemeente.
- Schuldhulpverlening.
- Bewindvoering.

Een korte uitleg over schuldhulpverlening en bewindvoering heb je kunnen lezen in de paragraaf over mensen met financiële problemen.

Sommige vormen van administratieve en financiële ondersteuning kunnen gezien worden als milde vormen van ondersteuning, bijvoorbeeld een cursus budgetteren. Deze milde vormen van ondersteuning kan een sociaal werker aanbieden. Wanneer iemand echt heel erg in de financiële problemen zit en een cursus niet helpt, dan kunnen er zwaardere vormen van ondersteuning ingezet worden. Denk bijvoorbeeld aan bewindvoering. Iemand krijgt dan meestal een weekbedrag. Al het andere geld wordt door de bewindvoerder beheerd. Als sociaal werker voer je geen bewindvoerderstaken uit. Wel kun je mensen bijvoorbeeld ondersteunen bij het aanvragen van bewindvoering.

Tot slot

Zoals je hiervoor kunt zien, is het werkveld van de sociaal werker breed en gevarieerd. Zo kun je bijvoorbeeld luchtige taken krijgen waar anderen en ook jijzelf veel plezier uit halen, bijvoorbeeld samen met een klein groepje buurtbewoners op een zonnige middag wat planten in de grond zetten in de buurttuin. Je kunt ook moeilijke situaties tegenkomen waarin jijzelf of anderen zich niet veilig voelen. Ook kun je op allerlei plaatsen werkzaam zijn: van grote organisaties met honderden werknemers tot een klein bedrijf met maar een paar mensen in dienst. Van buurtwerk naar jongerenwerk naar schuldhulpverlening: het zijn allemaal vormen van sociaal werk.

Er zijn nog meer plaatsen waar je als afgestudeerd sociaal werker kunt komen te werken. In de loop van dit hoofdstuk noemden we al verschillende vormen van ondersteuning in de sector zorg en welzijn: ggz, jeugdzorg en ouderenzorg. Het verschil met deze vormen is dat sociaal werk voor de deelnemer kosteloos is en voor iedereen toegankelijk en dat de hulpvragen bij de andere vormen van ondersteuning in de sector zorg en welzijn vaak ingewikkelder zijn en meer specialistische hulp nodig hebben. Er zijn echter genoeg sociaal werkers die met hun diploma bijvoorbeeld worden aangenomen als begeleider in de ggz. De loopbaanmogelijkheden van de sociaal werker zijn dus nog breder dan de vormen van sociaal werk die we hiervoor hebben genoemd.

Taken en verantwoordelijkheden van de sociaal werker

Je hebt nu onder meer geleerd wat het sociaal werk globaal inhoudt, welke doelgroepen je tegen kunt komen als sociaal werker en welke vormen van sociaal werk er zijn. Je weet nu dus iets over de mensen waar je mee komt te werken en welke vormen van ondersteuning je kunt bieden. Maar wat zijn nou precies de taken van een sociaal werker? In de leerstof maakten we al veel gebruik van voorbeelden. Zo noemden we het organiseren van activiteiten, iemand die het moeilijk heeft, een gesprekje aanbieden, voorlichting geven of mensen verwijzen naar de juiste hulp. Het zijn allemaal taken en verantwoordelijkheden van de sociaal werker. De taken en verantwoordelijkheden van de sociaal werker zijn onder te verdelen in een aantal punten, waar we dieper op in zullen gaan.

- Signaleren en agenderen.
- Contact leggen.
- Ondersteunen.
- Stimuleren.
- Verbinden.
- Activiteiten bedenken, organiseren en faciliteren.
- Methodisch werken.
- Samenwerken.
- Werken aan de eigen beroepsbeoefening.

Contact leggen

Als sociaal werker sta je vaak dicht bij de mensen. Het woord zegt het al: sociaal. Dat betekent dat je in contact bent met mensen. Als sociaal werker weet je vaak goed wat de mensen in een wijk bezighoudt. Dagelijks fiets je bijvoorbeeld door de wijk om bij verschillende mensen op huisbezoek te gaan of je maakt een praatje met ouders uit de wijk als ze hun kind komen ophalen van een activiteit in het wijkcentrum: je legt contact.

Bij het leggen van contact komt veel communicatie kijken. Dit kan verbaal (met woorden) en non-verbaal (in je houding of je toon). Het is belangrijk om je communicatie af te stemmen op de doelgroep en aan te sluiten bij de leefwereld van degene met wie je praat. Wanneer je bijvoorbeeld met iemand met een lichte verstandelijke beperking in contact bent, zorg je dat je niet te veel ingewikkelde woorden gebruikt, maar waak je er óók voor dat je niet op een kinderachtige manier tegen diegene praat. Je sluit daarnaast aan bij iemands leefwereld: je stelt bijvoorbeeld geïnteresseerde vragen over wat iemand bezighoudt of je probeert contact te leggen met een groep mensen door een activiteit te organiseren die aansluit bij de interesses.

Naast het inzetten van verbale en non-verbale communicatie, en aansluiten bij iemands leefwereld, is er nog een aantal andere manieren om contact te leggen:

Gepland contact (op afspraak)	Ongepland contact (zonder afspraak)
Initiatief tot contact ligt bij sociaal werker	Initiatief ligt bij de ander
Direct contact (face to face, in het 'echt')	Indirect contact (bv. telefoon, e-mail, social media, beeldbellen)
Een-op-eencontact	Contact met een groep, een gezin etc.
Contact met deelnemers, cliënten etc.	Contact met collega's, andere professionals

Signaleren en agenderen

Door contact te leggen, zoals we eerder beschreven, ontvang je allerlei informatie. Je hoort bijvoorbeeld dat een buurtbewoner helemaal is opgefleurd sinds hij is aangesloten bij een kookclubje of je merkt juist dingen die erop kunnen wijzen dat het niet goed met iemand gaat, bijvoorbeeld omdat iemand naar alcohol ruikt of omdat de kinderen er onverzorgd en met wallen onder de ogen bijlopen.

Verhalen over de positieve ontwikkeling van een buurtbewoner, iemand die naar drank ruikt of kinderen die er onverzorgd bijlopen: het zijn allemaal signalen. Je krijgt als sociaal werker allerlei signalen over mensen door bijvoorbeeld te luisteren, te kijken en in het geval van de drankgeur ook door te ruiken. Het bewust waarnemen van signalen wordt ook wel signaleren genoemd.

Als sociaal werker signaleer je wat er goed gaat. Dat het goed gaat, betekent vaak dat er voor de juiste aanpak is gekozen. Ook signaleer je als sociaal werker wat er minder goed gaat. Je hoeft niet altijd in actie te komen als het even wat minder gaat met iemand of als er een keer wat minder mensen naar een activiteit zijn gekomen. Soms lopen de dingen eenmaal wat minder goed dan je had gehoopt. Soms kan het echter wel nodig zijn om op basis van signalen in actie te komen. Je maakt er als het ware een bespreekpunt van. Dit noemen we agenderen. Denk aan het voorbeeld van de buurtbewoner die naar alcohol ruikt. Je kunt er dan als sociaal werker voor kiezen om de signalen te bespreken met de cliënt, maar ook kun je de signalen bespreken met je collega en vragen of je collega het ook heeft geroken. Ook kun je samen bespreken of en hoe je het gesprek aangaat. Verder kun je dingen agenderen die voor groepen mensen gelden. Denk bijvoorbeeld aan klachten uit de buurt over luidruchtige hangjeugd. Je kunt dan bijvoorbeeld contact leggen met straatcoaches of zij het probleem herkennen, om vervolgens samen na te denken over een aanpak.

Ondersteunen

Als sociaal werker ondersteun je mensen om hun welbevinden te vergroten. Ondersteunen betekent helpen of bijstaan. Mensen die je in het sociaal werk tegenkomt, hebben vaak een bepaalde behoefte. Zij hebben bijvoorbeeld een goed idee voor een activiteit in het wijkcentrum of ze lopen tegen bepaalde problemen aan die ze op willen lossen. Je ondersteunt de ander dan om aan zijn of haar wens, behoefte of hulpvraag te werken. Een voorbeeld hiervan zie je hierna.

Praktijkvoorbeeld ondersteunen

Sociaal werker Paul leidt samen met een vrijwilliger wekelijks een inloopavond in de wijk. Wijkbewoners kunnen dan met elkaar in contact komen onder het genot van een hapje en drankje. Ook kunnen ze eventueel een spelletje spelen. Daarnaast is er de mogelijkheid om praktische vragen te stellen aan Paul. Een van de buurtbewoners, de heer Thijssen, zorgt al lange tijd voor zijn vrouw, die dement is. Zijn vrouw kan niet meer alleen gelaten worden en de heer Thijssen heeft bijna geen tijd meer voor zichzelf. Hij is nu toch maar even snel naar het buurthuis gegaan om een kopje koffie te drinken terwijl zijn vrouw ligt te slapen. Hij heeft de deuren thuis op slot gedaan zodat zijn vrouw niet weg kan lopen. De heer Thijssen heeft wallen onder zijn ogen en ziet er verdrietig uit. Paul biedt de heer Thijssen een gesprekje aan. De heer Thijssen breekt gelijk in tranen uit zodra ze op het kantoortje zitten. Dit kan zo niet meer, vindt de heer Thijssen. Paul stelt open vragen en luistert naar hem. Hij laat merken dat hij het erg vindt voor de heer Thijssen dat hij in deze situatie zit. Paul vraagt of de heer Thijssen openstaat voor advies. Paul adviseert hem om contact te zoeken met het sociaal wijkteam. Zij kunnen dan kijken of ze een deel van de zorgen die de heer Thijssen

heeft, kunnen wegnemen. Paul stuurt hem een e-mail met een link naar de website van het sociaal wijkteam.

In het voorgaande voorbeeld worden verschillende manieren van ondersteuning geboden. Zo is het organiseren van een inloopavond al een vorm van ondersteuning: het is een vorm van ondersteuning waarmee je mensen met elkaar in contact brengt of zorgt dat mensen zich niet elke avond thuis zitten te vervelen. Ook biedt Paul de heer Thijssen ondersteuning door hem serieus te nemen en hem een advies te geven. Paul kiest ervoor om de link van de website naar de heer Thijssen te mailen. Ook dit is een vorm van ondersteuning: je verwijst iemand naar de juiste vormen van hulpverlening.

De sociaal werker uit het praktijkvoorbeeld had er ook voor kunnen kiezen om zelf het sociaal wijkteam te bellen terwijl de heer Thijssen erbij zat. In dat geval zou er sprake zijn van ondersteuning door het van de heer Thijssen over te nemen. Het overnemen van taken moet je als sociaal werker zo veel mogelijk zien te voorkomen. Je wilt juist dat mensen zo veel mogelijk zelf blijven doen, dat ze blijven participeren. Een taak neem je pas over als het iemand écht niet lukt. Als sociaal werker zoek je naar mogelijkheden om het overnemen van een taak zo lang mogelijk uit te stellen, zodat mensen zo zelfredzaam mogelijk blijven. Stel bijvoorbeeld dat het de heer Thijssen niet lukt om contact te leggen met het sociaal wijkteam, dan kan Paul bijvoorbeeld voorstellen dat de heer Thijssen met het sociaal wijkteam belt terwijl Paul naast hem zit.

Stimuleren

Stimuleren betekent prikkelen of aanmoedigen. Als je in het sociaal werk werkzaam bent, werken jij, de deelnemers en/of andere professionals samen om iets te veranderen in een bepaalde situatie. Iemand wil bijvoorbeeld graag uit de schulden komen of je wilt samen met je collega's kinderen uit de buurt samenbrengen. In de vorige paragraaf beschreven we al dat je mensen dan ondersteuning kunt bieden en dat je daarbij eerst kijkt of iemand het met een klein beetje aansturing (stimulering) zelf kan doen.

Er zijn verschillende manieren waarop je iemand kunt stimuleren. Hierna geven we enkele voorbeelden:

Voorbeelden van stimuleren	
Iemand aan het denken zetten of bewust maken van een probleem	'Het valt me op dat je de laatste paar keer zegt erg moe te zijn. Klopt dit?' Wanneer iemand dit daadwerkelijk herkent, kan iemand aan de hand van zo'n opmerking al gestimuleerd raken om bijvoorbeeld eerder naar bed te gaan.
Een compliment geven	'Ik vind het heel knap dat je zelf naar het buurthuis bent gegaan.'
Aanmoedigen om door te gaan	'Goed bezig, ga zo door!'
Je compliment combineren met een verbeterpunt	'Supergoed dat je aan de slag bent om je inkomsten in kaart te brengen. Misschien kun je de bonnetjes van je uitgaven bewaren in een mapje. Dan heb je ze allemaal op dezelfde plaats.'

Voorbeelden van stimuleren	
Instructies geven	'Als je een OV-chipkaart wilt, moet je er eerst een aanvragen via internet.'
Voordoen/demonstreren	'Ik zal het je laten zien. Misschien kun je het dan de volgende keer zelf proberen.'
Het goede voorbeeld geven	Bijvoorbeeld je kopje netjes in de vaatwasser zetten en kijken of de ander hetzelfde doet. Daarna kun je bv. zeggen: 'Hier in het buurthuis hebben we de afspraak om je eigen kopje af te wassen.'
Afspraken maken	'Zullen we afspreken dat je voor volgende week in ieder geval één doos met spullen verzamelt die naar de kringloopwinkel kunnen?'
'Een balletje opgooien'	'Ik zag dat ze bij het buurthuis ook een wandelclub hebben.' Vervolgens afwachten of iemand er wat mee doet.
Iemand de voordelen laten inzien	'Wat zou het je opleveren als je stopt met roken?'
Non-verbaal	Duimen omhoog steken bij wijze van aanmoediging.

Verbinden

Als sociaal werker richt je je vaak ook op het verbinden van mensen en versterken van gemeenschappen. Verbinden is een ander woord voor samenbrengen. Met een gemeenschap bedoelen we bijvoorbeeld mensen uit een bepaalde wijk. Stel dat je hebt gesignaleerd dat er veel mensen eenzaam zijn in een bepaalde wijk. Je kunt dan als sociaal werker mensen bij elkaar brengen (verbinden) of hen stimuleren om deel te nemen aan activiteiten zodat ze zelf uiteindelijk de verbinding leggen met anderen. Een ander voorbeeld is dat wanneer er veel zwerfafval is in een bepaalde wijk, je bijvoorbeeld een maandelijkse priktdag kunt organiseren: buurtbewoners prikken gezamenlijk zwerfafval op en drinken daarna samen koffie. Je kunt mensen op verschillende manieren, en om verschillende redenen, met elkaar verbinden. Hierna staan enkele voorbeelden waarin de sociaal werker bijdraagt aan de verbinding tussen mensen:

Praktijkvoorbeeld spelletjesavond ASS

Laura organiseert een spelletjesavond voor adolescenten met ASS. Ze komen bij elkaar en spelen gezellig spellen met elkaar. Tijdens de avond worden er ook ervaringen uitgewisseld. Men begrijpt elkaar en biedt steun aan elkaar. Deze vorm van contact heet lotgenotencontact: mensen die in eenzelfde situatie zitten, komen met elkaar in contact.

Praktijkvoorbeeld Romeinen

Sociaal werker Marko spreekt een gepensioneerde man die vroeger geschiedenisdocent was. Hij zegt zich erg te vervelen en wil graag vrijwilligerswerk doen. Marko koppelt hem aan een cliënt die begeleiding ontvangt vanuit de ggz, die veel interesse heeft in de Romeinse tijd. Wekelijks spreekt de man nu af met de cliënt. Ze gaan zelfs samen een museum bezoeken.

Praktijkvoorbeeld de ontmoeting

Elsa is een jonge vrouw die alle administratie doet voor haar moeder, maar Elsa begint overbelast te raken. De sociaal werker wijst haar op de formulierenbrigade: een

kosteloze dienst waarbij sociaal werkers mensen ondersteunen bij het doen van administratie.

Zoals je in voorgaande voorbeelden kunt lezen, zijn er verschillende manieren waarop je kunt verbinden. Je kunt bijvoorbeeld een groep mensen samenbrengen zoals in het voorbeeld van de spelletjesavond. Ook kun je twee individuen aan elkaar koppelen, zoals de geschiedenisdocent en de ggz-cliënt. Verder kun je iemand wijzen op een bepaalde voorziening zoals de formulierenbrigade en de verbinding met deze voorziening stimuleren. Ten slotte kun je andere professionals wijzen op bepaalde (groepen) mensen waar zij mogelijk iets voor kunnen betekenen.

Activiteiten bedenken, organiseren en faciliteren

Als sociaal werker is het bedenken en organiseren van passende activiteiten een belangrijk onderdeel van je werk. Bij activiteiten kun je denken aan activiteiten in het kader van vrijetijdsbesteding zoals het oprichten van een wandelclubje, maar het gaat lang niet altijd alleen om het invullen van vrije tijd. De activiteiten die je organiseert, leveren vaak veel meer op. In het geval van een wandelclubje kan dit mensen helpen om fit te blijven of in contact te komen met anderen. Het gaat hier niet alleen om het organiseren van activiteiten voor groepen. Je kunt ook voor individuen activiteiten bedenken.

Daarnaast is in het sociaal werk een activiteit vaak meer dan 'een leuk moment'. Je kunt een activiteit ook inzetten om iemand iets aan te leren. Zo kun je bijvoorbeeld een plan maken om te zorgen dat iemand voor zichzelf leert koken. Je laat diegene eerst bedenken wat hij wil maken, daarna maak je samen een lijstje, daarna loop je samen naar de supermarkt: dit zijn allemaal activiteiten op zich die allemaal bijdragen aan het uiteindelijke doel om zelfstandig te leren koken. Wanneer je een plan zoals dit maakt, dien je dit als sociaal werker te doen via de methodische cyclus. Hierover vertellen we je later meer.

Ook is het belangrijk dat je anderen de ruimte geeft om zelf activiteiten te bedenken of te organiseren. Wanneer je als sociaal werker bijvoorbeeld aangesloten bent bij een wijkcentrum, is het belangrijk om open te staan voor ideeën van wijkbewoners en hen ook de ruimte te geven om zelf dingen te regelen. Je hoeft natuurlijk niet overal in mee te gaan, maar kijk wel eerst naar de mogelijkheden voordat je een idee afwijst.

Methodisch werken

Methodisch werken betekent dat je volgens een vooraf opgestelde manier aan een bepaalde taak werkt. Er zijn bepaalde stappen die je doorloopt om een bepaald resultaat te behalen. Met methodisch werken kunnen we twee verschillende dingen bedoelen:

- Werken volgens de methodische cyclus.
- Werken volgens een bepaalde methodiek.

Misschien werk je al via bepaalde methodieken, maar er is ook een kans dat deze begrippen vragen oproepen. In het hoofdstuk 'Agogische methodieken' gaan we dieper in op de methodische cyclus en verschillende methodieken die je kunt inzetten in het sociaal werk.

Samenwerken

Als sociaal werker werk je afwisselend samen met verschillende mensen. Denk bijvoorbeeld aan de samenwerking met collega's, wijkbewoners, cliënten of vrijwilligers.

Ook werk je als sociaal werker veel samen met andere professionals. Denk bijvoorbeeld aan een samenwerking met je leidinggevende. Of stel je voor dat je een cliënt ondersteunt bij het oplossen van schulden. Je kunt dan bijvoorbeeld de samenwerking opzoeken met een bewindvoerder die de financiën van een cliënt overneemt. Ook kun je bijvoorbeeld overleg plegen met de wijkagent of de woningbouwvereniging. De samenwerking met professionals die een andere rol hebben dan jij, heet multidisciplinaire samenwerking. Je beoefent allemaal een andere discipline; je bent allemaal ergens anders in gespecialiseerd.

Soms kan het ook voorkomen dat je als sociaal werker weinig samenwerkt met anderen. Denk bijvoorbeeld aan een sociaal werker die op een dag vijf huisbezoeken aflegt bij cliënten in de ggz. Je werkt dan ambulante en bent dan veel in je eentje op pad. Dat kan een fijne manier van werken zijn en een gevoel van vrijheid geven, maar ook kan het ervoor zorgen dat je dingen in je eentje oplost, terwijl je eigenlijk het best even contact kunt zoeken met een collega, een professional of bijvoorbeeld een naaste van de cliënt. Stel bijvoorbeeld dat de cliënt aangeeft erg somber te zijn en veel over de dood heeft nagedacht, maar naar eigen zeggen nu weer helemaal de oude is, dan zou je ervoor kunnen kiezen om daarna gelijk door te gaan naar de volgende cliënt. Je kunt er ook voor kiezen om even je verhaal te doen bij een collega en te delen dat je er toch niet zo'n goed gevoel bij hebt.

Werken aan de eigen beroepsbeoefening

Als sociaal werker wordt er iets van jou verwacht, bijvoorbeeld door de wijkbewoners of cliënten waar je mee werkt. Ze verwachten bijvoorbeeld van jou dat je hen helpt bij hun problemen en dat je hen respectvol behandelt. Ook kunnen bijvoorbeeld je collega's, leidinggevende of andere professionals bepaalde verwachtingen van je hebben. Zo wil jouw leidinggevende bijvoorbeeld dat je jezelf verdiept in mensen met een Eritrese achtergrond en een plan maakt om hen wegwijs te maken in de maatschappij.

Kortom: er wordt van je verwacht dat je bepaald gedrag laat zien en bepaalde kennis bezit of bereid bent om deze kennis op te doen. Er wordt van je verwacht dat je werkt aan de eigen beroepsbeoefening. Door het volgen van de opleiding tot sociaal werker werk je al aan je eigen beroepsbeoefening. Ook zijn er nog andere manieren om aan beroepsbeoefening te werken. Denk bijvoorbeeld aan het volgen van een cursus, het lezen van de krant om op de hoogte te blijven van maatschappelijke ontwikkelingen of moeilijke situaties in je werk voorleggen aan collega's tijdens een overleg.

Daarnaast is het belangrijk dat je op een professionele manier kunt terugblikken op de resultaten van je werkzaamheden (evalueren) en op jouw eigen handelen en gevoel daarbij (reflecteren). Wanneer je op de juiste manier evalueert, reflecteert en indien nodig je handelen bijstelt, werk je ook aan de eigen beroepsbeoefening. Over evalueren las je al in de paragraaf over methodisch werken. Een uitleg over reflecteren komt later in de module terug.

Samengevat is het voor jou als sociaal werker belangrijk dat je zorg draagt voor de kwaliteit van jouw werk. Daarbij is het belangrijk dat je jezelf aan bepaalde kernwaarden houdt: dit is een bepaalde gedachte van waaruit je jouw werk doet.

Kernwaarden van het sociaal werk

Om te zorgen dat alle sociaal werkers hun werk vanuit dezelfde gedachte uitvoeren, is er een gedragscode opgesteld. Deze gedragscode wordt de beroepscode genoemd (Beroepsvereniging van professionals in sociaal werk (BPSW), 2021). De beroepscode is een document met een opsomming van algemene regels waar je jezelf als sociaal werker aan moet houden. Denk bijvoorbeeld aan regels rondom het respectvol omgaan met de cliënt. De regels worden beschreven in punten. Deze punten worden artikelen genoemd. Over de inhoud van de verschillende artikelen vertellen we je verderop in deze module meer. De artikelen uit de beroepscode zijn niet zomaar bedacht. Ze zijn gebaseerd op belangrijke overtuigingen, basisgedachten, van waaruit je als sociaal werker dient de handelen. Deze overtuigingen worden ook wel kernwaarden genoemd. Er zijn vijf kernwaarden van het sociaal werk. We zullen elke kernwaarde kort toelichten.

- Respect voor menselijke waardigheid en autonomie.
- Betrokkenheid en de bereidheid om mensen bij te staan.
- Sociale rechtvaardigheid en mensenrechten.
- Deskundigheid en zorgvuldigheid.
- Betrouwbaarheid en integriteit.

Respect voor menselijke waardigheid en autonomie

Om deze kernwaarde te begrijpen, is het belangrijk dat je weet wat we bedoelen met menselijke waardigheid en autonomie.

- Menselijke waardigheid: iemands leven heeft waarde; iemand heeft het recht op een zo gelukkig en veilig mogelijk leven. Zaken als geweld kunnen een bedreiging zijn voor de menselijke waardigheid.
- Autonomie: de mogelijkheid om zelf keuzes te maken.

Praktijkvoorbeeld menselijke waardigheid autonomie

Mevrouw Khalil is zes jaar geleden gevlucht van Syrië naar Nederland. Ze voelt zich niet gelukkig met haar leven. Ook heeft zij vaak ruzie met haar man. Er zijn vermoedens van huiselijk geweld. Sociaal werker Lotte heeft samen met mevrouw Khalil een

gesprek met de wijkconsulent van het wijkteam om te kijken of ze misschien wat meer ondersteuning kan krijgen om haar leven op orde te krijgen. Mevrouw Khalil spreekt een beetje Nederlands. Na een tijdje zegt de wijkconsulent: 'Nou, als ik het zo hoor, denk ik vooral dat mevrouw en meneer allebei aan hun trauma's moeten werken. Dus ik ga ze doorverwijzen naar de huisarts. Die schrijft dan een verwijzing naar de ggz.' De wijkconsulent pakt een folder van een ggz-instelling. 'Mevrouw Khalil, wat is het nummer van uw huisarts? Dan bel ik gelijk!' zegt de wijkconsulent. Lotte ziet spanning op het gezicht van mevrouw Khalil, die naar de folder staart. Lotte vraagt: 'Ik zie spanning op je gezicht. Klopt dat?' Mevrouw Khalil zegt: 'Ik wil niet meer denken aan vroeger. Ik wil hier gelukkig worden.' Lotte vraagt wat mevrouw Khalil zou willen. Ze zegt dat ze samen met Lotte wil kijken hoe ze leuke dingen kan gaan doen. Lotte zegt dat het goed is en dat ze een nieuwe afspraak wil maken met mevrouw Khalil, maar Lotte spreekt ook haar zorgen uit: 'Maar ik maak me wel echt zorgen om hoe jij en je man met elkaar omgaan. Wil je hier met mij een keer over praten?' Mevrouw Khalil knikt instemmend.

Als sociaal werker zorg je dus dat de menselijke waardigheid zo veel mogelijk beschermd wordt. In het voorgaande voorbeeld is er aandacht voor de menselijke waardigheid van mevrouw Khalil doordat de sociaal werker de bedreigende thuissituatie van de vrouw bespreekbaar maakt. Ook is het belangrijk dat je als sociaal werker de mensen die je ondersteunt, zo veel mogelijk hun eigen keuzes laat maken en niet keuzes vóór hen maakt zoals de wijkconsulent in het voorgaande voorbeeld.

Betrokkenheid en de bereidheid om mensen bij te staan

Als sociaal werker is het de bedoeling dat je betrokken bent bij het welzijn en de ontwikkeling van mensen en de plaats die zij innemen in de maatschappij (BPSW, 2021). Maar wat betekenen de woorden 'betrokkenheid' en 'bereidheid' nou eigenlijk precies?

- Betrokkenheid: je voelt je verbonden met iemand of met wat je doet. Je zet je in voor de ander met zorg en aandacht.
- Bereidheid: de wil om iets te doen.

Als sociaal werker streef je er dus naar om de verbinding op te zoeken met bijvoorbeeld een buurtbewoner of cliënt. Dit doe je bijvoorbeeld door te vragen wat de ander bezighoudt of door je te verdiepen in de wensen, behoeften en doelen van de cliënt. Op deze manier toon je betrokkenheid. Door het tonen van een betrokken houding kan de ander zich gesteund voelen.

Met bereidheid wordt bedoeld dat de ander het gevoel krijgt dat je bereid bent de ander te helpen. Vanuit je bereidheid laat je zien dat je de ander wilt ondersteunen om zijn of haar doelen te bereiken. Je bent daarbij bereid om je eigen manieren los te laten en te onderzoeken welke manier het best werkt voor de ander.

Sociale rechtvaardigheid en mensenrechten

In een sociaal rechtvaardige maatschappij heeft iedereen op een gelijkwaardige manier toegang tot basisbehoefte, zoals vrijheid, veiligheid, onderwijs en voedselzekerheid. Sociale rechtvaardigheid gaat dus over gelijke kansen.

Als sociaal werker kom je veel mensen tegen die ergens in hun leven benadeeld zijn en daardoor minder kansen hebben gekregen dan een ander. Denk bijvoorbeeld aan mensen die zijn opgegroeid bij ouders die geen waarde hechtten aan een goede opleiding en hierdoor niet hun talenten hebben kunnen ontwikkelen, mensen die zijn buitengesloten van een vriendengroep vanwege hun afkomst (discriminatie) of mensen die geen boodschappen kunnen betalen omdat ze in de schulden zijn geraakt.

Als sociaal werker is het je taak om bij te dragen aan sociale rechtvaardigheid. Degene die zijn talenten niet heeft kunnen ontwikkelen, ondersteun je bijvoorbeeld bij het ontdekken van zijn kwaliteiten en aan degene die gediscrimineerd wordt, toon je begrip. Ook praat je bijvoorbeeld over hoe diegene hier de volgende keer het best mee om kan gaan en probeer je degene kennis te laten maken met mensen die gelijkwaardigheid belangrijk vinden en dit ook laten zien in hun gedrag.

Daarnaast zijn er de mensenrechten. Als je ergens recht op hebt, betekent dit dat je ergens op mag rekenen. Als dat waar je op mag rekenen, niet goed wordt nageleefd, dan wordt je recht geschonden. In het kader van mensenrechten mag je als burger bijvoorbeeld rekenen op vrijheid en een gelijkwaardige behandeling. Het zou niet uit moeten maken welke afkomst, welk geloof of geslacht je hebt: je zou op basis hiervan nooit achtergesteld mogen worden.

In de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (College voor de Rechten van de Mens, z.d.) staan dertig verschillende mensenrechten (artikelen). In de artikelen staat bijvoorbeeld dat mensen nooit lichamelijk en geestelijk pijn mag worden aangedaan bij wijze van straf en dat je niet als slaaf gebruikt mag worden. Enkele andere voorbeelden van mensenrechten zijn:

- Recht op vrijheid van meningsuiting.
- Recht op onderwijs.
- Recht op privacy.
- Recht op een levensstandaard waarmee je jezelf en je gezin kunt onderhouden.

Als sociaal werker kun je veel situaties tegenkomen waar de mensenrechten onder druk komen te staan. Dit gebeurt bijvoorbeeld al wanneer ouders hun kinderen een paar dagen weghouden van school of wanneer iemand geen eten kan kopen omdat er financiële problemen zijn.

Deskundigheid en zorgvuldigheid

Er wordt van jou als sociaal werker verwacht dat je deskundig en zorgvuldig te werk gaat. Deskundigheid wil zeggen dat je goede kennis hebt over je vak. Je hebt bijvoorbeeld kennis van bepaalde doelgroepen, maar ook van richtlijnen en wetten. Het is niet

alleen belangrijk dat je het weet: het is ook belangrijk dat je jezelf ernaar gedraagt (zorgvuldigheid). Er is hier een grote overlap met het werken aan de eigen beroepsbeoefening waar je over hebt gelezen in de paragraaf over taken en verantwoordelijkheden van de sociaal werker.

Met betrekking tot deskundigheid is het belangrijk om te beseffen wat binnen jouw deskundigheid als sociaal werker valt en wat niet. Misschien weet je bijvoorbeeld veel over alcohol en drugs en gebruik je jouw deskundigheid door voorlichtingen te geven. Iets kan ook buiten jouw deskundigheid vallen. Het is dan belangrijk dat je dit kunt toegeven en een beroep doet op de deskundigheid van een andere professional. Stel bijvoorbeeld dat tijdens de voorlichting een van de jongeren vertelt dat zij ernstig verslaafd is. Je hebt het idee dat de gezondheid van de jongere ernstig bedreigd wordt. Dit gaat voorbij jouw deskundigheid. Vanuit je eigen deskundigheid ondersteun je de jongere om naar de huisarts te gaan. Deze helpt de jongere dan verder. Je bent dan niet alleen deskundig, maar gaat ook zorgvuldig om met de gezondheid van de jongere. Door zorgvuldig te werken, voorkom je dat je fouten maakt. Als sociaal werker is het belangrijk dat je zorgvuldig omgaat met richtlijnen en wetten en de grenzen van je eigen deskundigheid kent.

Betrouwbaarheid en integriteit

Betrouwbaarheid en integriteit is de vijfde en laatste kernwaarde van het sociaal werk. Maar wat betekenen deze woorden precies in relatie tot het sociaal werk?

Wanneer je een geheim wilt vertellen aan iemand, dan bedenk je of je degene wel of niet vertrouwt: je vraagt jezelf dan af of de ander wel of niet betrouwbaar is. Wanneer een volwassene een beroep doet op sociaal werk, dan zou deze persoon zichzelf nooit hoeven afvragen of de sociaal werker wel of niet betrouwbaar is. De sociaal werker dient altijd betrouwbaar te zijn en is bijvoorbeeld verplicht om dingen die de ander vertelt, geheim te houden, behalve als het echt om levensbedreigende situaties gaat óf als iemand bijvoorbeeld zodanig dement is en er wettelijk gezien een vertegenwoordiger is aangesteld die spreekt uit naam van die persoon.

Betrouwbaarheid gaat echter niet alleen over de manier waarop je als sociaal werker omgaat met gegevens of informatie over de cliënt. Het gaat ook over de manier waarop je in actie komt: je zegt wat je doet (transparantie) en je doet wat je zegt.

Integriteit in het sociaal werk betekent onder meer dat de sociaal werker het beste met de ander voorheeft. Ook betekent het dat de sociaal werker handelt naar zijn beste kunnen, zijn werk naar eer en geweten doet en de persoonlijke grenzen van de ander respecteert.

Literatuurlijst

- American Psychiatric Association (APA) (2014). *DSM-5. Beknopt overzicht van de criteria. Nederlandse vertaling van de Desk Reference to the Diagnostic Criteria from DSM-5. Bureau editie*. American Psychiatric Association Publishing p/a Amsterdam: Boom uitgevers.
- Beroepsvereniging van professionals in sociaal werk (BPSW). 'Beroepscode voor professionals in sociaal werk'. Geraadpleegd op 1 maart 2024, van <https://www.bpsw.nl/dossiers/nieuwe-beroepscode-sociaal-werk/>
- Buurtwijs (2023). 'Wat doet een opbouwwerker nu eigenlijk?' Geraadpleegd op 2 maart 2023, van <https://www.buurtwijs.nl/content/wat-doet-een-opbouwwerker-nu-eigenlijk>
- MantelzorgNL (z.d.). 'Overbelasting en mantelzorg'. Geraadpleegd op 2 maart 2023, van <https://www.mantelzorg.nl/onderwerpen/balans/overbelasting-en-mantelzorg/>
- Movisie (2016). 'Leefgebiedenwijzer. Versterk de eigen kracht van cliënten'. Geraadpleegd op 29 februari 2024, van <https://www.movisie.nl/publicatie/leefgebiedenwijzer>
- Nederlands Centrum Jeugdgezondheid (2016). *JGZ-richtlijn kindermishandeling*. Geraadpleegd op 16 juni 2024, van <https://www.jgzrichtlijnen.nl/alle-richtlijnen/richtlijn/kindermishandeling>
- Nederlands Jeugdinstituut (NJI) (2024). 'Wat is jongerenwerk?' Geraadpleegd op 2 maart 2024, van <https://www.nji.nl/jongerenwerk/wat-is-het>
- Regelhulp (z.d.). 'Maatschappelijke opvang van thuis- en dakloosheid'. Geraadpleegd op 3 maart 2024, van <https://www.regelhulp.nl/onderwerpen/opvang-en-tijdelijk-verblijf/opvang-daklozen>
- Regelhulp (z.d.). 'Ouderenadviseur'. Geraadpleegd op 2 maart 2024, van <https://www.regelhulp.nl/onderwerpen/ouderen/ouderenadviseur>
- Rijksoverheid (z.d.). 'Mantelzorg'. Geraadpleegd op 2 maart 2024, van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/mantelzorg>
- Sociaal Werk Nederland (z.d.). 'Wat is sociaal werk?' Geraadpleegd op 2 maart 2024, van <https://www.sociaalwerknederland.nl/over-ons/over-sociaal-werk>
- Sociaal Werk werkt! (z.d.). 'Functies van sociaal werk'. Geraadpleegd op 2 maart 2024, van <https://www.sociaalwerk-werkt.nl/werkzoekenden/functies-sociaal-werk>